

Poznań, 26 marca 2018 r.

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko

dr Marcin Rachwał

Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe / artystyczne - z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce uzyskałem dnia 30 czerwca 2008 roku na podstawie uchwały Rady Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Rozprawę doktorską pt. *Demokracja bezpośrednia w procesie kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce w okresie transformacji systemowej* napisałem w Zakładzie Systemów Politycznych Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych UAM w Poznaniu. Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. dr hab. Marek Żyromski, natomiast recenzentami: prof. dr hab. Maria Marczewska-Rytko i prof. dr hab. Zbigniew Blok.

W roku akademickim 2006/2007 i 2007/2008 otrzymywałem stypendium naukowe Dziekana Wydziału Nauk Społecznych UAM w Poznaniu za bardzo dobre wyniki w trakcie odbywania studiów doktoranckich.

Studia magisterskie na kierunku politologia ukończyłem z wynikiem bardzo dobrym i wyróżnieniem. Tytuł zawodowy magistra uzyskałem w 2004 roku na podstawie pracy magisterskiej pt. *Miejsce demokracji bezpośredniej we współczesnym państwie*, która została napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Marka Żyromskiego w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa WNS UAM w Poznaniu. Recenzentem pracy był prof. dr hab. Kazimierz Robakowski.

W 2008 roku na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza ukończyłem z wynikiem bardzo dobrym Studia Podyplomowe w zakresie Historii. Ponadto w 2004 roku na Wydziale Nauk Społecznych UAM ukończyłem kurs przygotowania pedagogicznego.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych / artystycznych

W roku akademickim 2008/2009 byłem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu (zajęcia na podstawie umowy cywilnoprawnej prowadziłem także w roku akademickim 2009/2010). Od roku akademickiego 2009/2010 do chwili obecnej jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Ponadto na podstawie umów cywilnoprawnych prowadziłem zajęcia w: Wyższej Szkole Marketingu i Zarządzania w Lesznie (lata 2008-2017), Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Lesznie (rok akademicki 2014/2015), Wyższej Szkole Umiejętności Społecznych w Poznaniu (rok akademicki 2013/2014, od roku akademickiego 2016/2017 do chwili obecnej).

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. 2017, poz. 1789)

Tytuł osiągnięcia naukowego

Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. 2017, poz. 1789) wskazuję osiągnięcie naukowe zatytułowane: *Partycypacja polityczna obywateli współczesnych państw demokratycznych na przykładzie Polski*.

Na dorobek w ramach przedstawionego osiągnięcia naukowego składają się następujące publikacje:

- 1 monografia;
- 2 prace zbiorowe pod redakcją naukową;
- 10 artykułów w czasopismach naukowych (w tym 2 w języku angielskim);
- 13 rozdziałów w pracach zbiorowych (w tym 2 w języku angielskim).

*W przypadku, gdy osiągnięciem tym jest praca/ prace wspólne, należy przedstawić oświadczenia wszystkich jej współautorów, określające indywidualny wkład każdego z nich w jej powstanie.

Wykaz publikacji wchodzących w skład osiągnięcia naukowego:

Monografia:

- Marcin Rachwał, **Funkcjonowanie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce. Podstawy prawne – praktyka – perspektywy rozwoju**, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, Poznań 2016, ss. 243.

Prace zbiorowe pod redakcją naukową:

- **Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej**, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 122.
- **Współczesne oblicza władzy politycznej. Wybrane zagadnienia**, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 180.

Artykuły w czasopismach naukowych:

- Marcin Rachwał, **Sondaże a wynik wyborów – polskie doświadczenia lat 1990-2005**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2009, Nr 3, ss. 143-158.
- Marcin Rachwał, **Demokracja bezpośrednia w Polsce – fikcja czy rzeczywistość?** „Przegląd Politologiczny” 2010, Nr 1, ss. 103-114.
- Marcin Rachwał, **Przymus wyborczy a legitymizacja władzy politycznej**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2012, Nr 4, ss. 227-243.
- Marcin Rachwał, **Władza ludu czy elit politycznych? Próba zdefiniowania współczesnej demokracji**, „Przegląd Politologiczny” 2013, Nr 1, ss. 69-82.
- Marcin Rachwał, **Budżet partycypacyjny jako nowa forma współdecydowania o finansach lokalnych**, „Przegląd Politologiczny” 2013, Nr 4, ss. 173-187.
- Marcin Rachwał, **Referenda w sprawie odwołania organu samorządu terytorialnego – doświadczenia lat 2010-2014**, „e-Politikon”. Kwartalnik Naukowy Ośrodka Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Nr XI (jesień 2014), ss. 77-98.
- Marcin Rachwał, **Voter Turnout and the Quality of Democratic Political System**, „PolitBook” 2014, Nr 1, ss. 141-152.
- Marcin Rachwał, **Obywatelska inicjatywa uchwałodawcza w Polsce w świetle prawa – wybrane zagadnienia**, „Przegląd Politologiczny” 2016, Nr 1, ss. 21-33.

- Marcin Rachwał, **Ewolucja prawa wyborczego do Senatu w III RP**, „Białostockie Studia Prawnicze” 2016, Zeszyt 20/A, ss. 261-272.
- Marcin Rachwał, **Evolution of the System of Elections to the Polish Sejm – the Matter of Election Formula**, „Przegląd Politologiczny” 2017, Nr 1, ss. 7-20.

Rozdziały w pracach zbiorowych:

- Marcin Rachwał, **Prawo do zarządzenia referendum ogólnokrajowego w Polsce w latach 1992-2009. Przyjęte rozwiązania i postulowane zmiany**, [w:] Prawo wyborcze i wybory. Doświadczenia dwudziestu lat procesów demokratyzacyjnych w Polsce, red. A. Stelmach, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2010, ss. 115-124.
- Marcin Rachwał, **Referenda w sprawie odwołania organu gminy przed upływem kadencji – doświadczenia lat 2006-2010**, [w:] Wieloaspektowość samorządności gminnej w Polsce, red. B. Nawrot, J. Pokładecki, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2011, ss. 247-260.
- Marcin Rachwał, **Konsultacje społeczne z mieszkańcami gminy jako forma partycypacji politycznej**, [w:] Lokalny dialog obywatelski. Refleksje i doświadczenia, red. B. Lewenstein, M. Dudkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011, ss. 115-127.
- Marcin Rachwał, **Prawo wzrastającej dysproporcji w procesie rekrutacji elit politycznych a sytuacja kobiet w Polsce**, [w:] Gender jako determinanta w przestrzeni prywatnej i publicznej, red. A. Balczyńska-Kosman, I. Andruszkiewicz, J. Kałużna, E. Kania, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2012, ss. 199-212.
- Marcin Rachwał, **Referendum gminne jako element kampanii samorządowej – studium przypadku**, [w:] Demokracja bezpośrednia w samorządzie terytorialnym, red. M. Marczevska-Rytke, S. Michałowski, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2012, ss. 373-387.
- Marcin Rachwał, **Inicjatywa ludowa w Polsce na przykładzie wniosku 4xTak**, [w:] Przemiany demokratyczne w Polsce, red. A. Stelmach, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2013, ss. 159-173.
- Marcin Rachwał, **Przymus wyborczy we współczesnej Europie – wybrane zagadnienia**, [w:] Unia Europejska: politologiczno-socjologiczno-ekonomiczny ogród, red. C. Trosiak, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2014, ss. 133-146.

- Marcin Rachwał, **Referendum jako forma udziału suwerena w funkcjonowaniu współczesnych państw demokratycznych**, [w:] Europa Środkowa, Tom III: Instytucje demokracji bezpośredniej, zagadnienia systemów politycznych i współpracy regionalnej w Europie Środkowej, red. K. Koźbiał, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. rotmistrza Witolda Pileckiego, Oświęcim 2015, ss. 8-24.
- Marcin Rachwał, **Wpływ obywateli na funkcjonowanie państw demokratycznych – wybrane zagadnienia**, [w:] Wpływ społeczny. Konteksty i zastosowania badawcze, red. B. Pająk-Patkowska, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 145-154.
- Marcin Rachwał, **Women's participation in the process of selecting the political elite in Poland on the example of the parliamentary elections 2005-2015**, [w:] Women's role and their participation in public life of the Visegrad Countries, red. M. Musiał-Karg, E. Lesiewicz, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań-Usti nad Labem 2016, ss. 81-91.
- Marcin Rachwał, **The Polish model of democracy**, [w:] Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues, red. B. Pająk-Patkowska, M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 163-179.
- Marcin Rachwał, **Znikający wyborcy – partycypacja w wyborach do Parlamentu Europejskiego**, [w:] Współczesne oblicza władzy politycznej. Wybrane zagadnienia, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 61-73.
- Marcin Rachwał, **Wybory we współczesnym państwie demokratycznym**, [w:] Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 51-86.

Omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Jako osiągnięcie naukowe będące podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego wskazałem dorobek zatytułowany: *Partycypacja polityczna obywateli współczesnych państw demokratycznych na przykładzie Polski*. W kontekście tytułu osiągnięcia naukowego należy doprecyzować, iż partycypacja polityczna może występować jako partycypacja konwencjonalna, niekonwencjonalna, jak również symboliczna (rytualna). Przedmiotem moich dociekań naukowych jest partycypacja polityczna o charakterze konwencjonalnym, a zatem podejmowana zgodnie z obowiązującym porządkiem prawnym.

Kwestie odnoszące się do partycypacji politycznej obywateli w ramach struktury instytucjonalnej współczesnej demokracji wyznaczają podstawowe zagadnienie badawcze podejmowane przeze mnie w pracy naukowej po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. Demokracja jako forma sprawowania władzy w państwie została zapoczątkowana już w starożytności, jednakże obecnie mamy do czynienia z zasadniczo odmiennymi uwarunkowaniami funkcjonowania wskazanego systemu politycznego. Przejawia się to przede wszystkim w znacznym rozwoju obszaru, liczby mieszkańców (obywateli), jak również zakresu spraw, którymi zajmują się współczesne państwa. Zasygnalizowany proces doprowadził do tego, iż rodząca się w czasach nowożytnych demokracja nie mogła już funkcjonować jako system cyklicznie zwoływanych i przeprowadzanych zgromadzeń ludowych. W związku z tym doszło do stworzenia nowej struktury instytucjonalnej, w ramach której funkcjonują państwa demokratyczne. W efekcie powstała demokracja przedstawicielska, która charakteryzuje się tym, iż suweren zasadniczo nie sprawuje władzy politycznej samodzielnie, lecz za pośrednictwem wybieranych przedstawicieli zasiadających w parlamencie. Jakże to ma konsekwencje dla możliwości wywierania wpływu przez obywateli na funkcjonowanie współczesnych państw demokratycznych? Próba odniesienia się do tak sformułowanego problemu badawczego stanowiła motywację do podjęcia badań, których wyniki zostały przedstawione w cyklu publikacji wskazanych jako osiągnięcie naukowe.

Prowadzone przeze mnie badania zostały osadzone w perspektywie modeli demokracji, które rozciągają się od modelu demokracji partycypacyjnej do modelu demokracji przedstawicielskiej. Pierwsze z przytoczonych rozwiązań zakłada ciągle zaangażowanie obywateli w proces kreowania decyzji publicznych, natomiast drugie ogranicza partycypację polityczną suwerena do udziału w wyborach. W efekcie przeprowadzonych badań zaproponowałem, aby dominujący w polskiej literaturze z zakresu nauk politycznych podział demokracji na bezpośrednią i przedstawicielską (pośrednią) uzupełnić o demokrację semibezpośrednią. Do sformułowania takiej propozycji terminologicznej skłoniły mnie m.in. wnioski wynikające z badań dotyczących funkcjonowania obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w systemie politycznym RP. Rozwiązanie ustanowione na gruncie Konstytucji RP z 1997 r., zgodnie z którym obywatele mogą wystąpić z propozycją ustawodawczą, natomiast o efekcie zainicjowanego procesu legislacyjnego decydują przedstawiciele pochodzący z wyborów zazwyczaj w polskiej literaturze przedmiotu jest zaliczane do form demokracji bezpośredniej. W przyjętej przeze mnie siatce terminologicznej taką sytuację należy zakwalifikować do demokracji semibezpośredniej.

Jak wskazałem w poprzednim akapicie, zazwyczaj odnosząc się do podziału demokracji z uwagi na udział obywateli w procesie decyzyjnym wyodrębnia się dwie formy wskazanego systemu politycznego, tj. demokrację bezpośrednią i demokrację przedstawicielską. Kwestia rozbudowy stosowanej siatki terminologicznej nie jest szerzej podejmowana w polskiej literaturze przedmiotu. W konsekwencji poszczególne formy partycypacji politycznej mogą być zaliczone do demokracji bezpośredniej (np. zgromadzenie ludowe, referendum, inicjatywa ludowa, konsultacje społeczne) lub do demokracji przedstawicielskiej. Jednakże złożoność współcześnie stosowanych procedur decyzyjnych powoduje, iż wyodrębniony podział demokracji wydaje się niewystarczający do precyzyjnego opisu rzeczywistości politycznej. Dla przykładu można wskazać, iż efektem konsultacji społecznych jest wyrażenie opinii, która dla podmiotu władzy publicznej nie jest wiążąca, a zatem po przeprowadzeniu stosownej procedury ostateczna decyzja podjęta przez uprawniony organ może znacznie odbiegać od woli wyrażonej przez uczestników konsultacji (i jest to całkowicie zgodne z prawem). Z drugiej strony są przeprowadzane referenda stanowiące, których wynik jest wiążący dla elit politycznych. W związku z tym przedstawiciele nie mogą podjąć decyzji sprzecznej z wolą większości uczestników głosowania. Tak więc efekt zastosowania wskazanych (dla przykładu) dwóch form partycypacji politycznej, tj. konsultacji społecznych i referendum jest różny, jednakże w doktrynie zazwyczaj obie instytucje zalicza się do demokracji bezpośredniej. Powoduje to, iż stosowana siatka terminologiczna nie jest wystarczająco precyzyjna, aby oddać zakres partycypacji politycznej suwerena, a zatem uwidocznienie faktyczny wpływ obywateli na podejmowane decyzje publiczne.

W efekcie swoich badań doszedłem do wniosku, iż dychotomiczny podział demokracji jest niewystarczający i zaproponowałem wyodrębnienie dodatkowo demokracji semibezpośredniej. Tym samym przyjąłem założenie, iż biorąc pod uwagę udział obywateli w procedurze decyzyjnej należy wyodrębnić trzy formy demokracji: bezpośrednią, semibezpośrednią, przedstawicielską (pośrednią). W tym kontekście należy dodać, iż poprzez termin „procedura decyzyjna” rozumiem cały proces od zgłoszenia wniosku aż do podjęcia ostatecznej decyzji.

Zgodnie z przyjętą siatką terminologiczną, termin „demokracja bezpośrednia” oznacza procedurę decyzyjną, nad którą pełną kontrolę zachowują obywatele, a zatem mogą zgłosić określoną propozycję i zachowują prawo do podjęcia ostatecznej decyzji (ewentualnie do skorygowania decyzji organów przedstawicielskich). Tak więc demokracja bezpośrednia opisuje sytuację, w której obywatele mogą podjąć decyzję niezależnie od woli elit politycznych

(organów przedstawicielskich). Tym samym referendum zarządzane w wyniku złożenia bezpośredniej inicjatywy ludowej zostanie zaliczone do instytucji demokracji bezpośredniej. Już jednak sytuacja, w której zarządzenie referendum jest uzależnione od woli organów przedstawicielskich zostanie zdefiniowana jako demokracja semibezpośrednia. Należy zauważyć, iż w ostatnim przypadku obywatele mogą wprowadzić podjąć decyzję, ale tylko przy założeniu, iż wcześniej na takie rozwiązanie zgodzą się elity polityczne, które ponadto określają termin i przedmiot referendum. Demokracja semibezpośrednia występuje w sytuacji, gdy w określonej procedurze decyzyjnej dochodzi do współdziałania obywateli i organów przedstawicielskich (elit politycznych). Tak więc zasadniczo może to oznaczać, iż z wnioskiem występują obywatele, natomiast podjęcie ostatecznej decyzji należy do organów przedstawicielskich. Możliwa jest także sytuacja odwrotna, tj. elity polityczne występują z propozycją, która następnie jest rozpatrywana przez obywateli mających możliwość jej przyjęcia lub odrzucenia. Ponadto do form demokracji semibezpośredniej mogą być zaliczone wszelkie sytuacje, gdy obywatele są włączeni w procedurę decyzyjną na jakimkolwiek etapie w formie np. konsultacji społecznych. Z kolei demokracja przedstawicielska charakteryzuje się tym, iż pełną kontrolę nad procedurą decyzyjną zachowują elity polityczne. Tym samym obywatele czynnie nie występują na jakimkolwiek etapie podejmowania decyzji politycznej; tylko od woli organów przedstawicielskich jest uzależnione konkretne rozstrzygnięcie, które może stać w sprzeczności ze stanowiskiem suwerena wyrażonym np. w badaniach opinii społecznej.

Wyodrębnienie powyższej siatki terminologicznej w moim przekonaniu jest wskazane, gdyż pozwala precyzyjniej zdefiniować jaki jest zakres udziału obywateli w poszczególnych procedurach decyzyjnych (w porównaniu do zazwyczaj stosowanego dychotomicznego podziału na demokrację bezpośrednią i pośrednią). Do przyjęcia wskazanego założenia metodologicznego skłoniły mnie wnioski płynące z prowadzonych przeze mnie badań, które m.in. zostały wyżej zasygnalizowane w kontekście obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej czy porównania istoty konsultacji społecznych i referendum stanowiącego.

Badając partycypację polityczną obywateli współczesnych państw demokratycznych wyodrębniłem rozważania o charakterze ogólnym (w tym teoretycznym) i empirycznym. W pierwszym zakresie podjąłem próbę wskazania definicji i istoty współczesnej demokracji, jak również analizie poddałem poszczególne formy partycypacji politycznej (m.in. wybory, referendum, inicjatywę ludową). Z kolei w drugim zakresie przedmiotowym badania zostały skoncentrowane na praktyce politycznej występującej na szczeblu ogólnokrajowym i lokalnym

w Polsce. W ten sposób badania dotyczące poziomu ogólnokrajowego objęły takie formy partycypacji politycznej jak: wybory, referendum, inicjatywa ludowa (obywatelska inicjatywa ustawodawcza i ludowa inicjatywa referendalna). W tym miejscu chciałem dodać, iż w cyklu publikacji, które zaliczyłem do osiągnięcia naukowego znajduje się monografia pt. **Funkcjonowanie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce. Podstawy prawne – praktyka – perspektywy rozwoju**, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 243. Wśród dotychczas opublikowanych monografii (m.in. autorstwa P. Uziębły) brakowało pozycji odnoszącej się zarówno do podstaw prawnych, jak i praktyki funkcjonowania obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce w perspektywie kilkunastoletniej, a zatem obejmującej wystarczający okres, aby podjąć próbę sformułowania wniosków na podstawie bogatego materiału empirycznego. Z kolei badając szczebel lokalny uwzględniłem następujące formy partycypacji politycznej: referendum lokalne, konsultacje z mieszkańcami gminy, budżet partycypacyjny, obywatelska inicjatywa uchwałodawcza. Tak więc moje badania objęły zarówno instytucje znajdujące zastosowanie na poziomie samorządu terytorialnego od kilkunastu (czy nawet kilkudziesięciu lat), jak również nowe formy partycypacji politycznej (np. pierwsza procedura budżetu partycypacyjnego w Polsce miała miejsce w 2011 roku w Sopocie).

Celem przeprowadzonych badań było poddanie analizie poszczególnych form partycypacji politycznej występujących na szczeblu ogólnokrajowym i lokalnym w Polsce, aby w ten sposób określić zakres w jakim obywatele mogą wpływać na proces kreowania decyzji publicznych.

Problem badawczy wyznaczający obszar moich rozważań naukowych dotyczył możliwości jakimi dysponują obywatele współczesnych demokracji w zakresie wywierania wpływu na funkcjonowanie państwa. Stosowanie do sformułowanego problemu badawczego podjąłem próbę udzielenia odpowiedzi m.in. na następujące pytania szczegółowe:

- Jak można określić istotę i zdefiniować termin „współczesna demokracja”?
- Jak kształtuje się istota współcześnie stosowanych mechanizmów konwencjonalnej partycypacji politycznej?
- Jak kształtowała się ewolucja systemu wyborczego do Sejmu i Senatu RP i społeczna akceptacja przyjętych rozwiązań?

- Czy kształt normatywny i praktyka polityczna dotycząca referendum i inicjatywy ludowej na poziomie ogólnokrajowym w Polsce uzasadnia zaliczenie tych form partycypacji politycznej do demokracji bezpośredniej?
- Jakie występowały uwarunkowania i poziom partycypacji politycznej obywateli RP na poziomie ogólnokrajowym w badanym okresie?
- W jaki sposób kształtowały się uwarunkowania i praktyka stosowania form partycypacji politycznej na poziomie lokalnym w Polsce?
- Jak kształtowała się partycypacja polityczna obywateli RP w procesie rekrutacji elity politycznej?
- Jaki model demokracji został ustanowiony w Polsce w badanym przedziale czasowym?

Przyjąłem hipotezę badawczą zakładającą, iż elity polityczne ustalając wymiar normatywny systemu politycznego RP dążyły do ukształtowania procedur decyzyjnych w taki sposób, aby mieć jak największą kontrolę w zakresie kreowania decyzji publicznych. Zasadniczo rola obywateli została sprowadzona do wyboru przedstawicieli, którzy w imieniu suwerena sprawują władzę polityczną. Co prawda obowiązująca Konstytucja RP stanowi, że „Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio”, natomiast w latach 1992-1997 nastąpił zasadniczy rozwój podstaw prawnych dla stosowania referendum i inicjatywy ludowej na poziomie ogólnokrajowym, to jednak przyjmowane rozwiązania charakteryzowały się tym, iż kontrolę nad stosowaniem wskazanych form partycypacji politycznej zachowały elity polityczne. Przeprowadzenie referendum ogólnokrajowego, jak również powodzenie inicjatywy ludowej jest uzależnione od zgody elit politycznych. W odniesieniu do poziomu lokalnego w Polsce sytuacja wyglądała podobnie, niemniej jednak w ostatnich latach jest widoczna ewolucja spowodowana dążeniem mieszkańców do większej partycypacji politycznej. W efekcie w ramach tego procesu nastąpił m.in. intensywny rozwój budżetów partycypacyjnych (obywatelskich), które umożliwiają mieszkańcom udział w określaniu celu wydatkowania części środków budżetowych.

Ujmując w syntetycznej formie uzyskane wyniki badań sformułowałem następujące tezy:

- Współczesna demokracja może być zdefiniowana jako władza elit politycznych, które są kontrolowane przez lud w drodze cyklicznych i rywalizacyjnych wyborów. Właściwe wypełnienie przez suwerena przedmiotowej funkcji wymaga odpowiedniej

wiedzy i umiejętności obywatelskich, gdyż obecnie praktykowane procedury wyborcze charakteryzują się dużą złożonością.

- Ewolucja demokracji jako sposobu sprawowania władzy w państwie doprowadziła do tego, iż wybory stały się centralną instytucją współczesnego modelu demokracji. Suweren może korzystać także z innych mechanizmów partycypacji politycznej (np. referendum czy inicjatywy ludowej) niemniej jednak poza dniem wyborów zdecydowana większość obywateli przyjmuje rolę obserwatorów sceny politycznej (a nie aktorów realnie kreujących treść decyzji publicznych). Wyraźny wyjątek w tym zakresie stanowią rozwiązania prawne i praktyka polityczna w Szwajcarii.
- Wybory do Sejmu RP od 1991 roku odbywały się przy zastosowaniu formuły proporcjonalnej, jednakże zmianie ulegała m.in. metoda przeliczania głosów na mandaty czy wielkość okręgów wyborczych. Co istotne, znaczna część obywateli opowiada się za reformą systemu wyborczego i ustanowieniem formuły większościowej w okręgach jednomandatowych. Z kolei Senat jest wybierany według formuły większościowej (od 2011 roku w 100 jednomandatowych okręgach wyborczych). Dotychczasowe doświadczenia uprawniają do sformułowania wniosku, iż obowiązująca formuła większościowa stwarza duże problemy w zdobyciu mandatów przez mniejsze ugrupowania i kandydatów niezależnych, natomiast największe komitety wyborcze (tworzone przez duże partie polityczne) posiadają więcej miejsc w Senacie niż uzyskany poziom poparcia społecznego.
- Referendum i inicjatywa ludowa na poziomie ogólnokrajowym w Polsce są kontrolowane przez elity polityczne. Referendum ogólnokrajowe ma prawo zarządzić Sejm lub Prezydent RP za zgodą Senatu. Powodzenie inicjatywy ludowej w zakresie rozpisania referendum w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa jest uzależnione od zgody posłów (dotychczas pomimo wielu wniosków takie referendum nie zostało zarządzone). Z kolei obywatelska inicjatywa ustawodawcza zakłada czynny udział suwerena tylko w pierwszym etapie procesu legislacyjnego (o efekcie wszczętej procedury decydują przedstawiciele suwerena). Dlatego też zgodnie z przyjętą przeze mnie siatką terminologiczną opowiadam się za zaliczeniem referendum i inicjatywy ludowej na poziomie ogólnokrajowym w Polsce do demokracji semibezpośredniej.
- Poziom partycypacji politycznej obywateli RP na poziomie ogólnokrajowym pozostawał na niskim poziomie. W tym zakresie szczególnie negatywne doświadczenia są związane z referendum z 2015 roku, w którym frekwencja wyniosła 7,80%. Biorąc

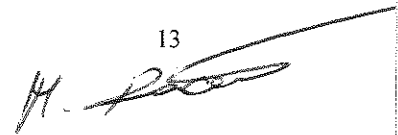
pod uwagę funkcjonowanie inicjatywy ludowej należy zaznaczyć, iż skutecznie z wnioskami występowali obywatele mający wsparcie organizacyjne np. związków zawodowych czy partii politycznych. Do rzadkości należały skuteczne inicjatywy ludowe powstałe w sposób oddolny. Tym samym praktyka polityczna w Polsce uprawnia do sformułowania tezy, iż wpływ na funkcjonowanie współczesnych państw demokratycznych wywierają przede wszystkim dobrze zorganizowane podmioty.

- Poziom partycypacji politycznej na poziomie lokalnym także pozostawał na niskim poziomie. W tym zakresie warto zwrócić uwagę na bardzo niską frekwencję w referendach odwoławczych. Obok generalnych przesłanek związanych ze znaczną absencją wyborczą obywateli RP do wskazanej sytuacji przyczynił się ustawodawca (przyjęte podstawy prawne powodują, iż skuteczną strategią na zachowanie stanowiska przez wójta, burmistrza czy prezydenta miasta jest nawoływanie do rezygnacji z udziału w referendum). W ostatnich latach widoczna jest presja społeczności lokalnych, aby w większym zakresie wpływać na podejmowane rozstrzygnięcia merytoryczne. Rezultatem wskazanego procesu jest m.in. intensywny rozwój idei budżetu partycypacyjnego (choć kwota przeznaczana do podziału w przedmiotowej procedurze jest zazwyczaj niewielka).
- Robert D. Putnam sformułował w 1976 roku prawo wzrastającej dysproporcji w procesie rekrutacji elit politycznych (prawo Putnama). Zgodnie z tą koncepcją, im wyższy szczebel władzy tym więcej osób o wyższych cechach statusowych (dojrzałych mężczyzn, osób lepiej wykształconych, zamożniejszych). Elita szczebla centralnego jest najmniej podobna do struktury społecznej. Z przeprowadzonych przeze mnie badań wynika, że bez względu na szczebel władzy członkowie elit politycznych to przede wszystkim dojrzały mężczyźni. Dominujący w polskiej polityce model rekrutacji elit jest nawet mniej korzystny (m.in. dla kobiet) niż model wzrastającej dysproporcji. Dotyczy to w głównej mierze niższych szczebli władzy publicznej. Ustanowienie w 2011 roku kwot wyborczych przyczyniło się do istotnego zwiększenia udziału kobiet na listach wyborczych, jednakże nie przełożyło się to na znaczny wzrost liczby kobiet w Sejmie RP (m.in. jest to efektem umieszczania kobiet na gorszych, tj. dalszych miejscach na listach wyborczych).
- W Polsce co do zasady został ustanowiony model demokracji przedstawicielskiej. W debacie publicznej są zgłaszane propozycje, aby zwiększyć rolę obywateli w kreowaniu decyzji publicznych, aczkolwiek są one domeną partii opozycyjnych. Wspomniane

ugrupowania po zdobyciu większości mandatów w Sejmie i przejęciu władzy w państwie wycofują się z wcześniejszych deklaracji. Tym samym można stwierdzić, iż postulat wzmocnienia pozycji obywateli w procesie podejmowania decyzji publicznych zajmuje ważne miejsce w strategiach wyborczych partii opozycyjnych.

Cezurę czasową badań otwiera rok 1989, gdy w następstwie obrad Okrągłego Stołu zostały zapoczątkowane zmiany (proces transformacji systemowej), które doprowadziły do ukształtowania w Polsce demokratycznego systemu politycznego. Wskazana cezura jest istotna, gdyż od tego momentu partycypacja polityczna obywateli wywierała realny wpływ na funkcjonowanie państwa. We wcześniejszym okresie obywatele nie mieli możliwości określania kształtu podejmowanych decyzji politycznych, gdyż po II wojnie światowej doszło do ukształtowania w Polsce (podobnie jak w innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej) niedemokratycznego systemu politycznego. I nawet jeśli były organizowane np. wybory to oficjalnie ogłaszane wyniki nie odzwierciedlały woli obywateli. Cezurę końcową wyznacza rok 2017, co oznacza, iż moje badania objęły 28 lat doświadczeń w zakresie partycypacji politycznej obywateli RP. W ten sposób wnioski zostały sformułowane na bazie obszernego materiału empirycznego. W kontekście cezury czasowej należy zaznaczyć, iż w okresie transformacji systemowej wprowadzano do systemu politycznego Polski kolejne formy partycypacji (np. konstytucjonalizacja obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej miała miejsce w 1997 roku), co skutkuje tym, iż w takich przypadkach przeprowadzone przeze mnie badania dotyczyły krótszego okresu. Ponadto chciałbym dodać, iż cezura końcowa ma związek z momentem rozpoczęciem procedury habilitacyjnej, a nie jest powiązana z zasadniczymi zmianami w zakresie partycypacji politycznej obywateli RP.

Wybór metod badawczych został zdeterminowany rozległością i wielowątkowością podjętych rozważań naukowych, określonym celem badań i sformułowanym problemem badawczym, a także dążeniem do udzielenia wyczerpujących odpowiedzi na pytania szczegółowe. Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa (źródeł) miała podstawowe znaczenie podczas wyodrębnienia i określenia problemu badawczego, a zatem w trakcie pierwszego etapu poznania naukowego. Zastosowanie analizy systemowej pozwoliło ukazać poszczególne instytucje partycypacji politycznej jako elementy systemu politycznego. Wskazanie genezy i ewolucji demokracji, jak również poszczególnych form partycypacji politycznej było możliwe dzięki zastosowaniu genetycznej metody historycznej. Zbadanie podstaw prawnych określających uwarunkowania udziału obywateli w życiu publicznym wymagało przeprowadzenia badań przy wykorzystaniu metody instytucjonalno-prawnej. Z kolei metody

statystyczne znalazły zastosowanie podczas gromadzenia i porządkowania danych dotyczących aktywności politycznej (wskazane metody były bardzo użyteczne m.in. podczas badań dotyczących funkcjonowania inicjatywy ludowej w Polsce). Metoda porównawcza pozwoliła ukazać przyjęte w Polsce rozwiązania (np. w zakresie ukształtowania form partycypacji politycznej czy modelu demokracji) na szerszym tle doświadczeń innych państw. Analiza zawartości dokumentów była często stosowaną przeze mnie techniką badań naukowych. W tym zakresie badałem źródła dokumentujące działalność komitetów obywatelskich przedkładających wnioski w trybie inicjatywy ludowej (obywatelskie projekty ustaw, inicjatywy w zakresie zarządzenia referendum ogólnokrajowego), dokumenty sporządzone w ramach procedowania inicjatyw ludowych w Kancelarii Sejmu RP, sprawozdania stenograficzne z posiedzeń Sejmu i Senatu, druki parlamentarne.

Przechodząc do szczegółowego omówienia dorobku zaliczonego do osiągnięcia naukowego chciałbym wskazać, iż poniższe artykuły odnoszą się do próby nakreślenia istoty demokracji klasycznej i współczesnej, a zatem ich celem było zdefiniowanie i analiza uwarunkowań podejmowania partycypacji politycznej przez obywateli w ramach wskazanych modeli demokracji. Jakimi możliwościami w zakresie wywierania wpływu na funkcjonowanie wspólnoty politycznej dysponowali obywatele demokracji klasycznej, a jakimi możliwościami dysponują obywatele demokracji współczesnej? Współczesna demokracja to władza ludu czy elit politycznych? Wskazane pytania badawcze zostały podjęte w następujących artykułach naukowych:

- Marcin Rachwał, **Wpływ obywateli na funkcjonowanie państw demokratycznych – wybrane zagadnienia**, [w:] Wpływ społeczny. Konteksty i zastosowania badawcze, red. B. Pająk-Patkowska, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 145-154.
- Marcin Rachwał, **Władza ludu czy elit politycznych? Próba zdefiniowania współczesnej demokracji**, „Przegląd Politologiczny” 2013, Nr 1, ss. 69-82.

Kolejna grupa artykułów została zogniskowana wokół mechanizmów partycypacji politycznej, takich jak: wybory, referendum, inicjatywa ludowa. Przedmiotem wskazanych opracowań były zagadnienia ogólne a zwłaszcza teoretyczne, które odnoszą się do badanych instytucji.

Uwarunkowania określające istotę współczesnej demokracji powodują, iż obywatele angażują się w funkcjonowanie państw przede wszystkim poprzez udział w wyborach. W

zależności od szczegółowych rozwiązań przyjętych w obrębie poszczególnych systemów politycznych różne organy są kreowane w drodze wyborów bezpośrednich. Tym niemniej nie ulega wątpliwości, iż pierwotnym warunkiem zaliczenia danego państwa do systemów demokratycznych jest konieczność przeprowadzania wolnych, cyklicznych i rywalizacyjnych wyborów. W związku z zasygnalizowanym znaczeniem wskazanej instytucji partycypacji politycznej zajmowała ona ważne miejsce w prowadzonych przeze mnie badaniach. W tym obszarze znajdują się artykuły dotyczące roli wyborów we współczesnym państwie demokratycznym, podejmujące zagadnienie przymusu wyborczego, jak również odnoszące się do frekwencji wyborczej i jej wpływu na jakość demokracji. Ponadto prowadziłem badania dotyczące form demokracji bezpośredniej i semibezpośredniej, takich jak referendum i inicjatywa ludowa. Wskazany obszar badawczy znalazł odzwierciedlenie w następujących publikacjach*:

- Marcin Rachwał, **Wybory we współczesnym państwie demokratycznym**, [w:] Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 51-86.
- Marcin Rachwał, **Przymus wyborczy we współczesnej Europie – wybrane zagadnienia**, [w:] Unia Europejska: politologiczno-socjologiczno-ekonomiczny ogród, red. C. Trosiak, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2014, ss. 133-146.
- Marcin Rachwał, **Przymus wyborczy a legitymizacja władzy politycznej**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2012, Nr 4, ss. 227-243.
- Marcin Rachwał, **Voter Turnout and the Quality of Democratic Political System**, „PolitBook” 2014, Nr 1, ss. 141-152.
- Marcin Rachwał, **Referendum jako forma udziału suwerena w funkcjonowaniu współczesnych państw demokratycznych**, [w:] Europa Środkowa, Tom III: Instytucje demokracji bezpośredniej, zagadnienia systemów politycznych i współpracy regionalnej w Europie Środkowej, red. K. Koźbiał, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. rotmistrza Witolda Pileckiego, Oświęcim 2015, ss. 8-24.

Praktyka stosowania form partycypacji politycznej w realiach systemu politycznego RP stanowi przedmiot kolejnych artykułów naukowych. We wskazanym obszarze tematycznym mieszczą się teksty dotyczące ewolucji systemu wyborczego do Sejmu (w szczególności

* Kwestie koncepcyjne dotyczące inicjatywy ludowej zostały przedstawione na łamach rozdziału I monografii mojego autorstwa pt. *Funkcjonowanie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce. Podstawy prawne – praktyka – perspektywy rozwoju* (Poznań 2016), która została szerzej omówiona w dalszej części autoreferatu.

analizie poddałem zagadnienie formuły wyborczej), ewolucji prawa wyborczego do Senatu w III RP, jak również przeprowadziłem badania i opublikowałem tekst podejmujący zagadnienie zmniejszającej się partycypacji w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Podczas prac badawczych prowadzonych w zakresie partycypacji politycznej podjąłem także zagadnienie dotyczące wpływu badań opinii społecznej (sondaży) na wynik wyborów. W analizowanej grupie mieszczą się również artykuły dotyczące mechanizmów demokracji bezpośredniej i semibezpośredniej. Na ich łamach podjąłem próbę ukazania roli demokracji bezpośredniej w Polsce, jak również kwestię prawa do rozpisania referendum ogólnokrajowego. Praktyka dotycząca instrumentów partycypacji politycznej stanowi przedmiot następujących publikacji:

- Marcin Rachwał, **Evolution of the System of Elections to the Polish Sejm – the Matter of Election Formula**, „Przegląd Politologiczny” 2017, Nr 1, ss. 7-20.
- Marcin Rachwał, **Ewolucja prawa wyborczego do Senatu w III RP**, „Białostockie Studia Prawnicze” 2016, Zeszyt 20/A, ss. 261-272.
- Marcin Rachwał, **Znikający wyborcy – partycypacja w wyborach do Parlamentu Europejskiego**, [w:] Współczesne oblicza władzy politycznej. Wybrane zagadnienia, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 61-73.
- Marcin Rachwał, **Sondaże a wynik wyborów – polskie doświadczenia lat 1990-2005**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2009, Nr 3, ss. 143-158.
- Marcin Rachwał, **Demokracja bezpośrednia w Polsce – fikcja czy rzeczywistość?**, „Przegląd Politologiczny” 2010, Nr 1, ss. 103-114.
- Marcin Rachwał, **Prawo do zarządzania referendum ogólnokrajowego w Polsce w latach 1992-2009. Przyjęte rozwiązania i postulowane zmiany**, [w:] Prawo wyborcze i wybory. Doświadczenia dwudziestu lat procesów demokratyzacyjnych w Polsce, red. A. Stelmach, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2010, ss. 115-124.
- Marcin Rachwał, **Inicjatywa ludowa w Polsce na przykładzie wniosku 4xTak**, [w:] Przemiany demokratyczne w Polsce, red. A. Stelmach, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2013, ss. 159-173.

Kolejny obszar badań zaliczony do osiągnięcia naukowego dotyczy stosowania mechanizmów partycypacji politycznej na poziomie lokalnym w Polsce. We wskazanym zakresie przedmiotowym mieszczą się artykuły dotyczące praktyki referendum w sprawie

odwołania organu samorządu terytorialnego, konsultacji z mieszkańcami gminy, budżetu partycypacyjnego, obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej. W jednym z tekstów podjąłem także zagadnienie instrumentalnego wykorzystania instytucji referendum przez lokalne elity polityczne. W omawianej grupie mieszczą się następujące artykuły naukowe:

- Marcin Rachwał, **Referenda w sprawie odwołania organu gminy przed upływem kadencji – doświadczenia lat 2006-2010**, [w:] *Wieloaspektowość samorządności gminnej w Polsce*, red. B. Nawrot, J. Pokładecki, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2011, ss. 247-260.
- Marcin Rachwał, **Referenda w sprawie odwołania organu samorządu terytorialnego – doświadczenia lat 2010-2014**, „e-Politikon”. Kwartalnik naukowy Ośrodka Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Nr XI (jesień 2014), ss. 77-98.
- Marcin Rachwał, **Konsultacje społeczne z mieszkańcami gminy jako forma partycypacji politycznej**, [w:] *Lokalny dialog obywatelski. Refleksje i doświadczenia*, red. B. Lewenstein, M. Dudkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011, ss. 115-127.
- Marcin Rachwał, **Budżet partycypacyjny jako nowa forma współdecydowania o finansach lokalnych**, „Przegląd Politologiczny” 2013, Nr 4, ss. 173-187.
- Marcin Rachwał, **Obywatelska inicjatywa uchwałodawcza w Polsce w świetle prawa – wybrane zagadnienia**, „Przegląd Politologiczny” 2016, Nr 1, ss. 21-33.
- Marcin Rachwał, **Referendum gminne jako element kampanii samorządowej – studium przypadku**, [w:] *Demokracja bezpośrednia w samorządzie terytorialnym*, red. M. Marczevska-Rytko, S. Michałowski, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2012, ss. 373-387.

Zakres partycypacji politycznej podejmowany przez obywateli jest różny i może być ograniczony do takich przejawów jak udział w wyborach, referendach czy złożenie podpisu pod inicjatywą ludową, aczkolwiek można także wyodrębnić obywateli ubiegających się o miejsca w organach władzy publicznej. Kwestie dotyczące rekrutacji elit politycznych w Polsce wyznaczały następny obszar moich dociekań naukowych. Tak więc kolejną grupę stanowią teksty dotyczące partycypacji politycznej na poziomie korzystania z biernego prawa wyborczego. W tym zakresie chciałbym uściślić, iż na tle ogólnych rozważań dotyczących rekrutacji elit politycznych w sposób szczególny skoncentrowałem się na partycypacji kobiet w badanym obszarze. W jednym z tekstów odwołałem się do założeń prawa wzrastającej

dysproporcji w procesie rekrutacji elit politycznych, aby w tym kontekście ukazać sytuację kobiet w Polsce. Celem kolejnego szkicu było zbadanie wpływu kwot wyborczych na partycypację kobiet w życiu politycznym na przykładzie wyborów do Sejmu RP. W zasygnalizowanym zakresie przedmiotowym mieszczą się następujące artykuły:

- Marcin Rachwał, **Prawo wzrastającej dysproporcji w procesie rekrutacji elit politycznych a sytuacja kobiet w Polsce**, [w:] Gender jako determinanta w przestrzeni prywatnej i publicznej, red. A. Balczyńska-Kosman, I. Andruszkiewicz, J. Kałużna, E. Kania, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2012, ss. 199-212.
- Marcin Rachwał, **Women's participation in the process of selecting the political elite in Poland on the example of the parliamentary elections 2005-2015**, [w:] Women's role and their participation in public life of the Visegrad Countries, red. M. Musiał-Karg, E. Lesiewicz, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań-Usti nad Labem 2016, ss. 81-91.

Państwa demokratyczne różnią się między innymi pod względem zakresu włączenia obywateli w proces kreowania decyzji publicznych. Z jednej strony możemy wskazać państwa, w których co do zasady rola obywateli jest ograniczona do udziału w wyborach (model demokracji przedstawicielskiej). Zwolennicy takiego rozwiązania argumentują, iż we współczesnym świecie rozstrzyganie o kwestiach publicznych, biorąc pod uwagę między innymi ich rozległość i złożoność, wymaga specjalistycznej wiedzy i umiejętności. Dlatego też władzę polityczną powinni sprawować przedstawiciele (elity polityczne), natomiast rola obywateli powinna być ograniczona do udziału w wyborach czy sporadycznie przeprowadzanych referendum. Z drugiej strony należy wskazać na model demokracji partycypacyjnej, którego istota zakłada ciągłe włączenie obywateli w proces podejmowania decyzji politycznych. Jak w tym kontekście wygląda sytuacja w Polsce? Próba odniesienia się do pytania badawczego o model demokracji w Polsce była przedmiotem następującego artykułu naukowego:

- Marcin Rachwał, **The Polish model of democracy**, [w:] Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues, red. B. Pająk-Patkowska, M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 163-179.

W ramach prowadzenia badań i organizowania zespołów badawczych ukazały się pod moją redakcją dwie prace zbiorowe, które zaliczyłem do osiągnięcia naukowego. Stanowią one istotne miejsce w moim dorobku naukowym dotyczącym partycypacji politycznej, jak również

szerzej zarysowanych uwarunkowań określających funkcjonowanie władzy politycznej we współczesnym państwie.

Zaangażowanie polityczne obywateli stanowi jeden z kluczowych warunków prawidłowego funkcjonowania państwa demokratycznego. W związku z tym w strukturze instytucjonalnej demokratycznych systemów politycznych powinny być przewidziane różne formy włączenia obywateli w proces rozstrzygania zagadnień publicznych. Inną kwestią jest natomiast korzystanie przez suwerena ze stworzonych możliwości partycypacji politycznej. W tym zakresie można wyodrębnić jednostki bardzo zaangażowane w życie polityczne, co przejawia się np. sprawowaniem rozmaitych funkcji publicznych, jednak na drugim biegunie znajdują się osoby, które w ogóle nie interesują się polityką i praktycznie nigdy nie biorą udziału w wyborach czy referendach. I właśnie przedmiotowemu zagadnieniu poświęcone są artykuły otwierające pracę zbiorową pt. **Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej**, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 122. Tym samym początkowe teksty odnoszą się do zagadnień teoretycznych związanych z przesłankami aktywności i bierności politycznej. Kolejne szkice zostały skoncentrowane na wybranych formach partycypacji politycznej (m.in. tekst mojego autorstwa dotyczący wyborów w realiach współczesnego państwa demokratycznego), wpływie technologii informacyjnych i komunikacyjnych na poziom aktywności politycznej obywateli, jak również została przybliżona rola społeczeństwa obywatelskiego we współczesnej demokracji.

Kwestie koncepcyjne dotyczące wybranych aspektów władzy politycznej i analiza instytucji partycypacji politycznej wyznaczają dwa podstawowe obszary przedmiotowe pracy zbiorowej pt. **Współczesne oblicza władzy politycznej. Wybrane zagadnienia**, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 180. Znaczną część wskazanej pracy zbiorowej wypełniają artykuły dotyczące mechanizmów, które umożliwiają suwerenowi wywieranie wpływu na funkcjonowanie współczesnych państw demokratycznych. W tym zakresie przedmiotowym zostały przybliżone m.in. nowe formy partycypacji politycznej, takie jak: budżet partycypacyjny, poszerzony program partycypacji społecznej w dziedzinie planowania przestrzennego, proces *bottom up*. Mój artykuł opublikowany w ramach analizowanej pracy zbiorowej dotyczy uwarunkowań i poziomu partycypacji w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Istotnym komponentem szkicu było wskazanie wpływu przymusu wyborczego na frekwencję wyborczą. Na tle szerzej prowadzonych badań odniosłem się również do przyczyn niskiego poziomu partycypacji politycznej w Polsce.

Ważne miejsce w moim dorobku zajmuje monografia pt. **Funkcjonowanie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce. Podstawy prawne – praktyka – perspektywy rozwoju**, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 243. Wskazana publikacja zawiera trzy warstwy rozważań, tj. odnosi się do zakresu i form partycypacji politycznej obywateli współczesnych państw demokratycznych, podstaw prawnych obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce, jak również praktyki politycznej w analizowanym zakresie przedmiotowym.

Celem monografii było wieloaspektowe odniesienie się do funkcjonowania obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w systemie politycznym RP. Po pierwsze, wśród celów szczegółowych podjętych badań znalazła się próba ukazania roli obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej na szerszym tle dyskusji o miejscu i roli instrumentów demokracji bezpośredniej i semibezpośredniej we współczesnych państwach demokratycznych. Po drugie, wśród celów szczegółowych rozważań była analiza przyjętych w Polsce podstaw prawnych obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, jak również zgłoszonych propozycji zmian w tym zakresie przedmiotowym. Po trzecie, celem badań było odniesienie się do praktyki działania komitetów obywatelskich, które podjęły starania o wniesienie projektu ustawy w trybie inicjatywy ludowej.

Problemem badawczym podjętym w trakcie prac nad monografią była kwestia roli obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w systemie politycznym RP. Stosownie do wskazanego problemu badawczego sformułowano następujące pytania szczegółowe:

- Czy przyjęty w Polsce kształt normatywny obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej uzasadnia zaliczenie przedmiotowej instytucji do form demokracji bezpośredniej?
- Jakie były formułowane postulaty w zakresie nowelizacji podstaw prawnych obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej?
- Jaki był udział obywatelskich projektów ustaw w ogólnej liczbie inicjatyw ustawodawczych wniesionych w rozważanym okresie?
- Jak wyglądała praktyka procedowania skutecznie wniesionych obywatelskich inicjatyw ustawodawczych?
- Jakie były przyczyny nieskuteczności większości podjętych prób wniesienia projektu ustawy w trybie inicjatywy ludowej?
- Jakie podmioty inicjowały i przeprowadzały prace na rzecz wniesienia obywatelskich projektów ustaw?
- Jak kształtował się zakres przedmiotowy obywatelskich inicjatyw ustawodawczych?

Podjęte rozważania dotyczyły funkcjonowania obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce w latach 1997-2015 (III-VII kadencja Sejmu). W 1997 roku doszło do konstytucjonalizacji analizowanego rozwiązania ustrojowego, dlatego też wskazany moment stanowi cezurę początkową książki. Wprawdzie obywatele mogli korzystać z nowego prawa politycznego od 1999 roku, tj. od wejścia w życie ustawy regulującej tryb postępowania w sprawie wykonywania inicjatywy ustawodawczej przez suwerena, aczkolwiek to przyjęcie Konstytucji RP w 1997 roku było równoznaczne z wprowadzeniem obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej do systemu politycznego RP. Z kolei cezurę końcową wyznaczało zakończenie VII kadencji Sejmu, a zatem rok 2015. Przyjęcie takich ram czasowych oznaczało, iż analizie poddano okres obejmujący pięć kadencji Sejmu. Wydaje się, iż jest to wystarczająca perspektywa czasowa, aby podjąć pogłębione rozważania odnośnie podstaw prawnych, praktyki, jak również perspektyw rozwoju badanej formy partycypacji politycznej.

Konstrukcja książki opiera się na trzech rozdziałach, które odnoszą się kolejno do następujących zagadnień: obywatelska inicjatywa ustawodawcza na tle dyskusji o roli demokracji bezpośredniej i semibezpośredniej we współczesnym państwie demokratycznym, przyjęte w Polsce podstawy prawne obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, praktyka badanej formy partycypacji politycznej od III do VII kadencji Sejmu. Ponadto wyodrębniłem dwa załączniki z podstawowymi informacjami na temat wszystkich inicjatyw podjętych przez obywateli w analizowanym przedziale czasowym (53 skuteczne i 90 nieskutecznych). W załączniku numer 1 *Skutecznie złożone obywatelskie projekty ustaw* zostały zawarte takie dane jak: tytuł projektu, zasadniczy cel (cele) inicjatywy, przebieg procesu legislacyjnego. Z kolei w załączniku numer 2 *Nieskuteczne obywatelskie inicjatywy ustawodawcze* wskazano tytuły propozycji, cel (cele) inicjatyw, a także podano informację o przyczynie nieskuteczności poszczególnych inicjatyw ustawodawczych.

Rozdział I otwierają rozważania na temat kształtowania się i istoty demokracji klasycznej (bezpośredniej). Tym samym początkowe uwagi dotyczą rozwiązań przyjętych w antycznych Atenach, natomiast w dalszej części zostały przybliżone najważniejsze okoliczności w zakresie kształtowania się demokracji współczesnej (pośredniej). Najistotniejszą różnicą między wskazanymi koncepcjami demokracji, tj. między demokracją klasyczną a współczesną jest sposób urzeczywistniania władzy przez suwerena. Cechą charakterystyczną demokracji klasycznej było samodzielne (bez przedstawicieli) sprawowanie władzy przez obywateli podczas zgromadzeń ludowych. Z kolei istotą demokracji współczesnej jest funkcjonowanie parlamentów, które w imieniu suwerena podejmują

zdecydowaną większość decyzji publicznych. Doświadczenia historyczne wpływają na sposób definiowania demokracji bezpośredniej, a tym samym na możliwość zaliczenia określonych procedur (instytucji partycypacji politycznej) do bezpośredniej formy sprawowania władzy politycznej. Zasygnalizowana problematyka, a więc próba wyodrębnienia form demokracji z uwagi na udział suwerena w procedurze decyzyjnej stanowi przedmiot dalszych rozważań. Punkt pierwszy wieńczy przedstawienie autorskiej koncepcji w zakresie definiowania takich terminów jak: demokracja bezpośrednia, demokracja semibezpośrednia, demokracja przedstawicielska. W dalszej części rozdziału I zostały przybliżone wybrane argumenty formułowane przez zwolenników i przeciwników stałego włączania obywateli w funkcjonowanie państwa. Tak więc z jednej strony zaprezentowano argumentację zwolenników systemu, w którym co do zasady rola suwerena jest ograniczona do udziału w wyborach i sprawowania w ten sposób kontroli nad elitami politycznymi, natomiast z drugiej strony omówiono stanowisko stronników demokracji bezpośredniej i semibezpośredniej. W efekcie przybliżono szersze tło do wskazania roli obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w realiach współczesnego państwa demokratycznego. Tym samym w ostatnim punkcie rozdziału I rozważania zostały skoncentrowane na zdefiniowaniu obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, jak również na wskazaniu genezy, form i cech przedmiotowej formy partycypacji politycznej.

Zasadnicza część rozdziału II jest skoncentrowana na analizie aktualnie obowiązujących przepisów prawnych, które regulują funkcjonowanie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej. Tym samym wskazany fragment książki powstał na bazie wykładni przepisów ustawy z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli. Druga część rozdziału odnosi się do zgłoszonych propozycji zmian tego aktu prawnego. Dotyczyły one między innymi takich kwestii jak: wprowadzenie możliwości elektronicznego wyrażania poparcia dla obywatelskich projektów ustaw, ustanowienie terminów na przeprowadzenie poszczególnych etapów procesu legislacyjnego, wykluczenie możliwości odrzucania projektów obywatelskich w pierwszym czytaniu, ustanowienie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w formie bezpośredniej.

Rozdział III jest podzielony na dwie zasadnicze części, które są poświęcone szczegółowej analizie funkcjonowania obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w realiach systemu politycznego RP. Punkt pierwszy rozdziału III dotyczy skutecznych, natomiast punkt drugi nieskutecznych inicjatyw obywatelskich. Konstrukcja ostatniego rozdziału książki została oparta na podziale materiału zgodnie z czasem trwania poszczególnych kadencji Sejmu RP, gdyż funkcjonowanie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej jest ściśle związane z

kolejnymi okresami trwania pełnomocnictw parlamentu. W ostatnim punkcie rozdziału III zostały przedstawione najważniejsze wnioski wynikające z przeprowadzonych badań.

Przyjęte założenia badawcze, specyfika poszczególnych części książki, a także różnorodność bazy źródłowej odegrały kluczową rolę w zakresie zastosowanych metod badawczych. Podczas pierwszego etapu badań podstawowe znaczenie miała metoda analizy i krytyki piśmiennictwa (źródeł). W trakcie prac nad treścią rozdziału I szczególnie przydatna okazała się genetyczna metoda historyczna, która pozwoliła ukazać genezę i ewolucję demokracji, jak również obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej. W związku z tym, iż rozdział II dotyczy podstaw prawnych obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, podczas prac nad jego treścią zastosowanie znalazła metoda instytucjonalno-prawna. Z kolei metody statystyczne pozwoliły odnieść się do zagadnienia związanego z częstotliwością i skutecznością występowania przez obywateli z inicjatywami ustawodawczymi w badanym okresie (III-VII kadencja Sejmu). Z kolei metoda porównawcza posłużyła do ukazania przyjętego w Polsce modelu obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej na tle rozwiązań funkcjonujących w wybranych państwach europejskich. Odnosząc się do technik badań naukowych należy zaznaczyć, iż podczas prac nad treścią rozdziału III szczególnie duże znaczenie miało badanie dokumentów powstałych w związku z działalnością komitetów obywatelskich.

W trakcie prac nad monografią korzystałem z licznych źródeł (m.in. akty prawne, druki sejmowe, sprawozdania stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP) a także z monografii, prac zbiorowych, artykułów naukowych, artykułów publicystycznych, zasobów zamieszczonych w internecie, jak również wielu materiałów źródłowych związanych z funkcjonowaniem komitetów obywatelskich. Skutecznie wniesione inicjatywy obywatelskie (53) zostały zamieszczone na stronie internetowej Sejmu RP, a zatem druki sejmowe stanowią pierwszą kategorię materiałów źródłowych. Sprawozdania stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP także były bardzo cenną i wiele wnoszącą do treści książki grupą źródeł. Z kolei zapoznanie się z istotą nieskutecznych inicjatyw ustawodawczych (90) było możliwe w Archiwum Sejmu RP. Ponadto wiele cennych materiałów uzyskałem dzięki uprzejmości pracowników Biura Prawnego i Spraw Pracowniczych Kancelarii Sejmu RP, jak również podczas kwerendy źródeł w Bibliotece Sejmowej.

Podejmując badania przyjąłem hipotezę, iż ustanowiona w Polsce forma obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej (inicjatywa pośrednia) nie powinna być zaliczona do instytucji demokracji bezpośredniej, lecz do instytucji demokracji semibezpośredniej. Wnioski płynące z przeprowadzonych badań pozwoliły na pozytywne zweryfikowanie hipotezy badawczej.

Biorąc pod uwagę przyjętą na potrzeby książki siatkę terminologiczną, ustanowiony w Polsce kształt normatywny obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, jak również dotychczasową praktykę należy podkreślić, iż przywołana instytucja partycypacji politycznej wypełnia warunki zaliczenia do form demokracji semibezpośredniej. Obywatelska inicjatywa ustawodawcza pozwala suwerenowi na czynny udział tylko w jednym etapie procesu legislacyjnego (inicjującym procedurę), a zatem wnioskodawcy po jego wykonaniu nie dysponują realnymi możliwościami podejmowania decyzji odnośnie losu projektu. Kolejne etapy są procedowane przez przedstawicieli, którzy autonomicznie decydują o efektach procesu ustawodawczego. Tym samym w zarysowanej procedurze decyzyjnej dochodzi do współdziałania obywateli z przedstawicielami, a zatem można zaproponować użycie terminu „demokracja semibezpośrednia” na opisanie i oddanie istoty takiego sposobu podejmowania decyzji i rozstrzygania konkretnych zagadnień publicznych.

Komitety obywatelskie w okresie od III do VII kadencji Sejmu skutecznie wniosły 53 projekty ustaw, co stanowiło 0,90% ogółu inicjatyw ustawodawczych (przeciętnie w ciągu roku przedkładano nieco ponad 3 projekty obywatelskie). W tym kontekście warto dodać, iż spośród wszystkich uprawnionych podmiotów obywatele złożyli najmniej projektów ustaw w rozważanym okresie (najwięcej inicjatyw ustawodawczych przedłożyła Rada Ministrów, następnie posłowie, Senat, Prezydent RP, obywatele). Zdecydowaną większość skutecznych inicjatyw, tj. 36 stanowiły propozycje dokonania nowelizacji obowiązujących aktów prawnych, a zatem tylko 17 komitetów przedłożyło projekty nowych ustaw. Wskazana struktura inicjatyw obywatelskich była efektem tego, iż wiele z nich miało na celu zmianę wcześniej ustanowionych regulacji prawnych (np. wprowadzenie z dniem 1 stycznia 1999 roku nowego podziału terytorialnego państwa było impulsem do opracowania i wniesienia propozycji dotyczącej utworzenia województwa środkowopomorskiego). Tym samym praktyka obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce uprawnia do sformułowania wniosku, iż jedną z funkcji omawianej formy demokracji semibezpośredniej jest wyrażanie sprzeciwu przez obywateli wobec działań ustawodawcy.

W latach 1999-2015 komitety obywatelskie skutecznie przedłożyły 53 inicjatywy, jednakże zdecydowana większość spośród nich nie znalazła uznania ustawodawcy. Przez 16 lat funkcjonowania omawianego rozwiązania ustrojowego przedstawiciele uchwalili tylko 11 ustaw na podstawie inicjatyw suwerena. Ponadto należy podkreślić, iż wielokrotnie pomimo uwzględnienia propozycji przedłożonej bezpośrednio przez grupę obywateli uchwalone ustawy odbiegały w swej treści od pierwotnych intencji wnioskodawców. Wskazana sytuacja była spowodowana m.in. tym, iż często inicjatywy obywatelskie były rozpatrywane wspólnie z

projektami przedłożonymi przez inne uprawnione podmioty. W efekcie przyjmowane ustawy były wyrazem kompromisu między procedowanymi wspólnie propozycjami ustawodawczymi.

W podsumowaniu osiągnięcia naukowego chciałbym przywołać wniosek sformułowany w monografii *Funkcjonowanie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce. Podstawy prawne – praktyka – perspektywy rozwoju*. Praktyka stosowania przedmiotowej formy partycypacji politycznej w systemie politycznym RP wskazuje, iż z analizowanego rozwiązania ustrojowego skutecznie korzystają przede wszystkim dobrze zorganizowane podmioty (związki zawodowe, stowarzyszenia, partie polityczne, fundacje, organizacje samorządu gospodarczego, organizacje samorządu zawodowego). Ujmując przytoczone ustalenie w szerszym kontekście należy podkreślić, iż wywieranie realnego wpływu na funkcjonowanie współczesnego państwa demokratycznego nie jest udziałem atomizowanego społeczeństwa, lecz grup skupionych wokół określonych idei i programów. Tym samym współczesna demokracja charakteryzuje się tym, iż realizacja wyznaczonych celów jest możliwa, jednak pod warunkiem funkcjonowania w ramach dobrze zorganizowanych podmiotów.

Wyniki prowadzonych badań w zakresie partycypacji politycznej zaprezentowałem również podczas krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych. W tym obszarze chciałbym wskazać m.in. na następujące wystąpienia:

- *Evolution of democracy in Poland in the years 1989-2015*, XVIII Międzynarodowa konferencja naukowa EUROPA XXI wieku pt. Europa i Unia Europejska w obliczu nowych wyzwań, Słubice, 1-2 lutego 2018 r.
- *Partycypacja polityczna obywateli RP w okresie transformacji systemowej – uwarunkowania i mechanizmy*, seminarium naukowe pt. Dzień Partycypacji. Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej, Poznań, 13 grudnia 2017 r.
- *Partycypacja polityczna obywateli współczesnych państw demokratycznych*, sesja naukowa Leszczyńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Leszno, 7 grudnia 2017 r.
- *System wyborczy do Sejmu RP – stan obecny i propozycje zmian w świetle wyników badań własnych*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Wybory i prawo wyborcze. Zagadnienia teorii i praktyki, Poznań, 25-26 października 2017 r.
- *The Polish Model of Democracy in Times of Political Transition*, 22nd Annual Conference of Central European Political Science Association (CEPSA): Integration vs Disintegration? CEECS Towards European Union and its Challenges, Wrocław, 14-15 września 2017 r.

- *Wpływ obywateli na funkcjonowanie jednostek samorządu terytorialnego – stan obecny i postulaty zmian w świetle wyników badań własnych*, III Ogólnopolska konferencja naukowa „Polityka Lokalnie” pt. Lokalna polityka i współpraca transgraniczna wobec nowych wyzwań, Słubice, 20-21 kwietnia 2017 r.
- *Próg frekwencji w lokalnych referendach odwoławczych – argumenty za i przeciw*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Polityki publiczne w Polsce – między centralizmem a lokalizmem, Poznań, 6-7 kwietnia 2017 r.
- *Udział mieszkańców w procedurze zmiany granic gmin. Podstawy prawne i praktyka na przykładzie Leszna*, XVII Międzynarodowa konferencja naukowa EUROPA XXI wieku pt. Przyszłość Europy i Unii Europejskiej w obliczu nowych wyzwań, Słubice, 2-3 lutego 2017 r.
- *Obywatelska inicjatywa ustawodawcza w Polsce w świetle prawa – stan obecny i propozycje zmian*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Ewolucja systemu politycznego w państwach Europy Środkowej i Wschodniej, Słubice, 17-18 listopada 2016 r.
- *Ewolucja systemu wyborczego do Sejmu RP w latach 1991-2015*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Dynamika zmian systemu politycznego w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Wymiar aksjologiczny i praktyczny, Słubice, 12-13 maja 2016 r.
- *Formy demokracji z uwagi na rolę obywateli w procesie decyzyjnym*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Współczesne oblicza władzy politycznej, Poznań, 21-22 kwietnia 2016 r.
- *Udział kobiet w procesie rekrutacji elit politycznych w Polsce – doświadczenia lat 2010-2015*, Międzynarodowa konferencja naukowa pt. From Transformation to Integration – Women’s Role and Their Participation in Public Life of the Visegrad, Słubice, 22-23 października 2015 r.
- *Jaki model demokracji w Polsce? Oczekiwania obywateli w świetle wyników badań*, III Ogólnopolski Kongres Politologii „Odsłony Polityki”, Kraków, 22-24 września 2015 r.
- *Uwarunkowania partycypacji mieszkańców w referendach lokalnych w Polsce*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Partycypacja obywateli w procesie podejmowania decyzji politycznych. Aktywność vs. bierność polityczna w Polsce i w Europie, Słubice, 28-29 maja 2015 r.

- *Budżet partycypacyjny (obywatelski) na przykładzie Leszna*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Samorząd terytorialny w III Rzeczypospolitej – osiągnięcia, niepowodzenia i perspektywy rozwoju, Poznań, 21-22 maja 2015 r.
- *Budżet partycypacyjny na przykładzie Poznania*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Partycypacja obywateli w procesie podejmowania decyzji politycznych. Doświadczenia państw Europy Zachodniej oraz Środkowo-Wschodniej, Słubice, 29-30 maja 2014 r.
- *Wpływ obywateli na funkcjonowanie państw demokratycznych – spór elitystów z pluralistami*, XIV Międzynarodowa konferencja naukowa EUROPA XXI wieku pt. Polska, Europa i świat 10 lat po rozszerzeniu Unii Europejskiej z roku 2004. Diagnozy i scenariusze na przyszłość, Słubice, 6-7 lutego 2014 r.
- *Znikający wyborcy – partycypacja w wyborach do Parlamentu Europejskiego*, XIII Międzynarodowa konferencja naukowa EUROPA XXI wieku pt. Europa i Unia Europejska wobec kryzysu. Diagnozy, rozwiązania i scenariusze na przyszłość, Słubice, 7-8 lutego 2013 r.
- *Elektroniczna demokracja a partycypacja polityczna obywateli*, II Kongres Politologii, Poznań, 19-21 września 2012 r.
- *Władza ludu czy elit politycznych? Próba zdefiniowania współczesnej demokracji*, II Kongres Politologii, Poznań, 19-21 września 2012 r.
- *Przymus wyborczy a legitymizacja władzy politycznej*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Formy i sposoby legitymizacji władzy w Europie Środkowej i Wschodniej, Słubice, 10-11 maja 2012 r.
- *Prawo wzrastającej dysproporcji w procesie rekrutacji elit politycznych a sytuacja kobiet w Polsce*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Przestrzeń publiczna. Przestrzeń prywatna. Przestrzeń kobieca, Poznań, 18 kwietnia 2012 r.
- *Referendum gminne jako element kampanii samorządowej*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Demokracja bezpośrednia w samorządzie terytorialnym, Lublin, 19-20 maja 2011 r.
- *Referenda w sprawie odwołania organu gminy przed upływem kadencji – doświadczenia lat 2006-2010*, Ogólnopolska konferencja naukowa pt. 20 lat doświadczeń samorządu gminnego w III RP – sukcesy, porażki i wnioski na przyszłość, Poznań, 1-2 czerwca 2010 r.

- *Elity polityczne a partycypacja polityczna obywateli*, I Ogólnopolski Kongres Politologii, Warszawa, 22-24 września 2009 r.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych

5.1. Pozostałe obszary zainteresowań naukowych i osiągnięte wyniki

Poza badaniami wskazanymi jako osiągnięcie naukowe (*Partycypacja polityczna obywateli współczesnych państw demokratycznych na przykładzie Polski*) prowadziłem również badania w innych obszarach tematycznych. W tym zakresie opublikowałem monografię, pracę zbiorową pod redakcją (wspólnie z dr Beatą Pająk-Patkowską), a także 6 artykułów w periodykach naukowych i pracach zbiorowych (kolejne 2 znajdują się obecnie w druku). W przedmiotowych pracach podjąłem zagadnienia, których istota sprowadza się do kilku obszarów zainteresowań naukowych.

Pierwszy z dodatkowych obszarów badawczych stanowi zagadnienie roli społeczeństwa obywatelskiego we współczesnej demokracji. Badania we wskazanym zakresie były kontynuacją prac naukowych prowadzonych przeze mnie w trakcie odbywania studiów doktoranckich. W tak określonym zakresie przedmiotowym ukazała się monografia wydana nakładem Wydawnictwa Sejmowego, jak również artykuł opublikowany w czasopiśmie naukowym.

- Marcin Rachwał, **Demokracja bezpośrednia w procesie kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce**, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2010, ss. 355 (monografia jest zmodyfikowaną wersją rozprawy doktorskiej).

Za powyższą publikację w roku akademickim 2010/2011 otrzymałem Nagrodę Dziekana Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu.

- Marcin Rachwał, **Współczesna demokracja a społeczeństwo obywatelskie na przykładzie Polski**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2011, Nr 2, ss. 21-40.

Kolejny obszar zainteresowań naukowych obejmuje zagadnienie wpływu technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) na demokrację. W tym zakresie ukazał się jeden artykuł mojego autorstwa, natomiast drugi jest obecnie w druku. Celem prac badawczych było wskazanie w jaki sposób rozwój nowych technologii może wpłynąć na partycypację polityczną obywateli, a także, ujmując badane zagadnienie w szerszym kontekście funkcjonowania systemu politycznego, jak rozwój ICT może wpłynąć na ewolucję modeli demokracji. W

kontekście czynników ograniczających zakres partycypacji politycznej obywateli współczesnych państw demokratycznych wskazuje się m.in. na przeszkody techniczne szerszego włączenia obywateli w proces decyzyjny. W efekcie zdecydowana większość państw demokratycznych funkcjonuje obecnie zgodnie z założeniami modelu demokracji przedstawicielskiej. Czy nowe technologie umożliwią przełamanie tych barier? W poniższych artykułach podjąłem próbę odniesienia się do tak zarysowanego problemu badawczego.

- Marcin Rachwał, **Elektroniczna demokracja a partycypacja polityczna obywateli**, [w:] Demokracja elektroniczna. Kontrowersje i dylematy, red. M. Marczevska-Rytko, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013, ss. 49-66.
- Marcin Rachwał, **Elektroniczna partycypacja polityczna a model demokracji** (w druku).

Kwestia wpływu ICT na demokrację jest podejmowana w ramach projektu badawczego finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, w którym jestem wykonawcą. Tytuł projektu: *E-voting as an alternative way of voting procedures in national elections. Experiences of selected countries and prospects for implementation e-voting in Poland* (E-voting jako alternatywna procedura głosowania w elekcjach państwowych. Doświadczenia wybranych państw a perspektywy wdrożenia e-głosowania w Polsce), czas realizacji: 2014-2018 (UMO-2014/15/B/HS5/01358).

W roku 2016 wspólnie z dr Beata Pająk-Patkowską opracowaliśmy założenia do projektu badawczego pt. *Poland and Hungary in the era of political transformation – directions for developing political system and civil society*. W efekcie decyzji Komisji Konkursowej Węgiersko-Polskiego Programu Współpracy Pozarządowej nasz projekt uzyskał finansowanie i był realizowany przez 6 miesięcy (01.07.2016-31.12.2016). W ramach organizacji zespołu badawczego rozpoczęliśmy współpracę z naukowcami reprezentującymi jednostki z Polski (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet SWPS o. Poznań) i Węgier (University of Pécs / Pécsi Tudományegyetem), którzy w ramach swoich badań podejmują tematykę transformacji systemowej w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Przeprowadzone badania zostały sfinalizowane poprzez wydanie pracy zbiorowej pt. **Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues**, red. B. Pająk-Patkowska, M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 239. Tym samym zagadnienie transformacji systemowej, a więc wieloaspektowego procesu zmian politycznych, gospodarczych i społecznych w państwach Europy Środkowo-Wschodniej wyznacza kolejny obszar moich zainteresowań naukowych. We wskazanym zakresie opublikowałem również

artykuł naukowy pt. **Referendum z 1987 roku w Polsce – element liberalizacji systemu politycznego?** [w:] Między historią a politologią. Wybór problemów, red. T. Wallas, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2010, ss. 99-108. Podjęty problem badawczy dotyczący referendum z 1987 roku został przedstawiony na szerszym tle procesów zachodzących w Polsce lat 80. XX w. Tak więc w artykule przedstawiłem wybrane zagadnienia w zakresie genezy transformacji systemowej w Polsce. Ponadto przeprowadziłem badania i opublikowałem artykuł dotyczący reprodukcji i cyrkulacji elity poselskiej w Polsce w początkowym okresie transformacji systemowej (Marcin Rachwał, **Posłowie Sejmu kontraktowego – reprodukcja czy cyrkulacja elity poselskiej?**, [w:] Przemiany demokratyczne w Polsce, red. A. Stelmach, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2013, ss. 79-94).

W ramach transformacji systemowej doszło do ustanowienia w Polsce demokratycznego systemu politycznego. Kwestia oceny przyjętych rozwiązań, jak również możliwe kierunki ewolucji demokracji w Polsce są przedmiotem artykułu, który napisałem wspólnie z dr Beatą Pająk-Patkowską.

- Beata Pająk-Patkowska, Marcin Rachwał, **Jaka demokracja w Polsce? Możliwe kierunki rozwoju demokracji w świetle oczekiwań społecznych oraz postaw elit politycznych** (w druku).

Pozostałe obszary zainteresowań naukowych obejmują zatem takie zagadnienia badawcze jak: rola społeczeństwa obywatelskiego we współczesnej demokracji, wpływ ICT na demokrację, transformacja systemowa w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Ponadto przeprowadziłem badania dotyczące genezy demokracji bezpośredniej w Polsce, których zwieńczeniem był artykuł naukowy pt. **Instytucje demokracji bezpośredniej w dyskusji sejmowej przed uchwaleniem Konstytucji marcowej**, „Przegląd Sejmowy” 2012, Nr 6, ss. 71-89.

Od 2013 roku jestem członkiem Grupy Badawczej „Inicjatywa Helwecka”, która ma na celu zjednoczenie osób zajmujących się badaniem, przede wszystkim pod względem politologicznym, socjologicznym i prawniczym, państw niemieckojęzycznych, ze szczególnym uwzględnieniem Szwajcarii. W ramach podejmowanych inicjatyw byłem m.in. wykonawcą w projekcie badawczym *Rola instytucji zgromadzenia ludowego (Landsgemeinde) w Konfederacji Szwajcarskiej* (czas realizacji: 2013-2014). Tym samym funkcjonowanie systemu politycznego w Szwajcarii również stanowi obszar moich zainteresowań naukowych.

W tym przedmiocie badań ukazał się artykuł opublikowany na łamach „Przeglądu Politologicznego” (3/2014) pt. **Citizens’ initiatives in Switzerland**.

5.2. Projekty i granty badawcze

Byłem kierownikiem pięciu projektów badawczych (dwoma projektami kierowałem wspólnie z dr Beatą Pająk-Patkowską), w kolejnych dwóch byłem wykonawcą. **Projekty, którymi kierowałem:**

- Poland and Hungary in the era of political transformation – directions for developing political system and civil society (projektem kierowałem wspólnie z dr B. Pająk-Patkowską).
- Obywatelska inicjatywa ustawodawcza w Polsce.
- Dzień partycypacji. Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej.
- Kształtowanie się elity poselskiej w Polsce w początkowym okresie transformacji systemowej (1989-1997).
- Możliwości wpływu obywateli na decyzje polityczne w państwach demokratycznych (projektem kieruję wspólnie z dr B. Pająk-Patkowską).

Projekty, w których pełniłem rolę wykonawcy:

- E-voting as an alternative way of voting procedures in national elections. Experiences of selected countries and prospects for implementation e-voting in Poland (E-voting jako alternatywna procedura głosowania w elekcjach państwowych. Doświadczenia wybranych państw a perspektywy wdrożenia e-głosowania w Polsce).
- Rola instytucji zgromadzenia ludowego (Landsgemeinde) w Konfederacji Szwajcarskiej.

Kierowałem (wspólnie z dr Beatą Pająk-Patkowską) międzynarodowym projektem badawczym pt. *Poland and Hungary in the era of political transformation – directions for developing political system and civil society* (numer projektu: 201618). Projekt został zrealizowany w 2016 roku ze środków Węgiersko-Polskiego Programu Współpracy Pozarządowej. W efekcie opracowania wniosku o przyznanie środków finansowych, zorganizowania zespołu badawczego, zaprojektowania i przeprowadzenia badań ukazała się praca zbiorowa pt. *Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues*, eds. B. Pająk-Patkowska, M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 239.

Polska i Węgry znalazły się po II wojnie światowej w strefie wpływów Związku Radzieckiego. Zmiana przedmiotowego stanu rozpoczęła się w 1989 roku. Tym samym oba państwa mają podobne doświadczenia historyczne, które są związane z sytuacją po II wojnie światowej, zainicjowaniem i realizacją procesu transformacji systemowej, jak również przystąpieniem do Unii Europejskiej w 2004 roku. Podobieństwa występują również w chwili obecnej, gdyż w badanych państwach władzę sprawują ugrupowania polityczne, których program i podejmowane decyzje budzą spore kontrowersje. Wskazane uwarunkowania stanowiły motywację do podjęcia badań.

Analizowany projekt badawczy był skoncentrowany na kwestiach dotyczących demokracji i społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i na Węgrzech w okresie transformacji systemowej. Wykonawcy projektu skupili się na następujących zagadnieniach szczegółowych:

- sposób rozpoczęcia transformacji systemowej i rola społeczeństw obu państw w tym procesie;
- przyjęte rozwiązania w zakresie kształtu systemu politycznego w Polsce i na Węgrzech i sposób ich wdrożenia;
- kondycja społeczeństwa obywatelskiego w obu państwach.

W trakcie realizacji badań dokonaliśmy porównania w zakresie sposobu ustanowienia demokracji, przyjętych rozwiązań konstytucyjnych, jak również funkcjonowania systemu politycznego w Polsce i na Węgrzech w pierwszych latach transformacji systemowej. Następnie przedmiotem badań była ewolucja demokracji w badanych państwach. Z dzisiejszej perspektywy nasuwa się pytanie o przyczyny, które doprowadziły do powierzenia władzy politykom, których program budzi zastrzeżenia m.in. państw Unii Europejskiej? Jakie są możliwe drogi rozwoju systemu politycznego w Polsce i na Węgrzech? Obok pytań dotyczących systemu politycznego podjęliśmy również próbę odniesienia się do zagadnień dotyczących społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i na Węgrzech. Punktem wyjścia były badania nad rolą społeczeństwa obywatelskiego w zainicjowaniu transformacji systemowej. Następnie podjęliśmy rozważania w zakresie ewolucji i aktualnej kondycji społeczeństwa obywatelskiego w badanych państwach.

Efektem realizacji projektu badawczego było także zorganizowanie dwóch sesji tematycznych:

- Poland and Hungary in the Era of Political Transformation – Comparative Analysis (XXII Doroczna Konferencja Środkowoeuropejskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, Wrocław, 14-15 września 2017 roku);

- Evolution of the political system in Poland and Hungary after 1989 (XVIII Międzynarodowa konferencja naukowa EUROPA XXI wieku pt. Europa i Unia Europejska w obliczu nowych wyzwań, Słubice, 1-2 lutego 2018 roku).

Projekt badawczy pt. *Obywatelska inicjatywa ustawodawcza w Polsce* stanowi kolejne przedsięwzięcie naukowe, które zaprojektowałem i przeprowadziłem (czas realizacji: 2011-2016). Projekt był finansowany na mocy decyzji Dziekana WNPiD UAM. W ramach realizacji projektu przeprowadziłem kwerendę źródeł (w Kancelarii Sejmu RP, Archiwum Sejmu RP, Bibliotece Sejmowej), podczas której zebrałem materiały dotyczące funkcjonowania 143 komitetów, które w latach 1999-2015 podjęły próbę wniesienia obywatelskiego projektu ustawy. Podczas kwerendy miałem okazję zapoznać się z wieloma materiałami źródłowymi, takimi jak np. opinie prawne czy postanowienia Marszałka Sejmu, dzięki czemu w publikacji mogłem zaprezentować obszerny materiał dotyczący praktyki parlamentarnej w zakresie rozpatrywania projektów ustaw złożonych w trybie inicjatywy ludowej. W ramach realizacji projektu podjąłem również współpracę z Fundacją Instytut Spraw Obywatelskich w Łodzi, którą kontynuuję do dnia dzisiejszego (jej istotą jest pełnienie funkcji eksperta w pracach Fundacji zmierzających do nowelizacji ustawy z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli). Rezultatem realizacji projektu badawczego jest monografia: M. Rachwał, *Funkcjonowanie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce. Podstawy prawne – praktyka – perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 243.

Istotą systemu demokratycznego jest zaangażowanie obywateli w funkcjonowanie wspólnoty politycznej. W tym kontekście notowana od początku transformacji systemowej niska aktywność polityczna Polaków stanowi wyzwanie badawcze, aby ustalić przyczyny bierności politycznej, jak również możliwe sposoby poszerzania partycypacji politycznej. Takie przesłanki stanowiły motywację do opracowania projektu badawczego pt. ***Dzień partycypacji. Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej*** (rola habilitanta: kierownik). Projekt miał za zadanie przeprowadzenie badań w zakresie przesłanek i form uczestnictwa obywateli w życiu publicznym, jak również zaprezentowanie ich wyników podczas seminarium naukowego i cyklu warsztatów zorganizowanych dla studentów Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. W ramach realizacji projektu zorganizowałem również – we współpracy z Ambasadą Szwajcarii w Warszawie – wystawę dotyczącą funkcjonowania demokracji partycypacyjnej.

Powyższy projekt uzyskał dofinansowanie w ramach konkursu FUND_AKCJA, który został przeprowadzony przez Fundację Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (czas realizacji: 01.04.2017-20.12.2017). Jednym z celów omawianego projektu było przeprowadzenie badań dotyczących partycypacji politycznej i opublikowanie ich wyników w pracy zbiorowej pod moją redakcją. W efekcie zorganizowania zespołu badawczego, zaprojektowania i przeprowadzenia badań została opublikowana praca zbiorowa pt. *Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej*, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 122.

Kształtowanie się elity poselskiej w Polsce w początkowym okresie transformacji systemowej (1989-1997) to kolejny projekt badawczy, którym kierowałem (czas realizacji: 2011-2013). Projekt był finansowany ze środków na rozwój młodych naukowców Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. Zamierzeniem badawczym było ustalenie charakteru zmian systemowych w Polsce w latach 1989-1997 z punktu widzenia funkcjonowania elity poselskiej. Rozpatrując problem rekrutacji elit politycznych możemy wyróżnić dwa modelowe rozwiązania:

- Cyrkulację elit – to sytuacja, w której dochodzi do wymiany elit (zmiana systemu politycznego pociąga za sobą wymianę osób sprawujących władzę).
- Reprodukację elit – jest przeciwnym rozwiązaniem, a zatem to sytuacja, w której władzę sprawują te same osoby (zmiana systemowa nie powoduje wymiany elity politycznej).

Podsumowaniem badań w zarysowanym zakresie przedmiotowym był artykuł naukowy pt. **Posłowie Sejmu kontraktowego – reprodukcja czy cyrkulacja elity poselskiej?**, [w:] *Przemiany demokratyczne w Polsce*, red. A. Stelmach, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2013, ss. 79-94.

Wyniki badań osiągnięte w ramach realizacji powyższego projektu badawczego zostały opublikowane także na łamach artykułu pt. **Prawo wzrastającej dysproporcji w procesie rekrutacji elit politycznych a sytuacja kobiet w Polsce**, [w:] *Gender jako determinanta w przestrzeni prywatnej i publicznej*, red. A. Balczyńska-Kosman, I. Andruszkiewicz, J. Kałużna, E. Kania, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2012, ss. 199-212.

Zaprojektowałem i zrealizowałem również (wspólnie z dr B. Pająk-Patkowską) wstępne etapy projektu badawczego pt. **Możliwości wpływu obywateli na decyzje polityczne w państwach demokratycznych** (realizacja: od 2015 roku do chwili obecnej). Dotychczas przeprowadzone etapy badania:

- Określenie problemu badawczego, sformułowanie pytań szczegółowych;

- Skonstruowanie formularza ankiety;
- Przeprowadzenie badania pilotażowego na grupie 265 uczniów i studentów z Poznania, Słubic i Szczecina;
- Opracowanie i analiza uzyskanych wyników;
- Zaprezentowanie koncepcji badania i uzyskanych wstępnych wyników na trzech konferencjach naukowych. Tytuły referatów: *Jaki model demokracji w Polsce? Oczekiwania obywateli w świetle wyników badań* (III Kongres Politologii, Kraków, 22-24 września 2015 r.); *Wpływ obywateli na funkcjonowanie jednostek samorządu terytorialnego – stan obecny i postulaty zmian w świetle wyników badań własnych* (III Ogólnopolska konferencja naukowa „Polityka Lokalnie”, Słubice, 20-21 kwietnia 2017 r.); *System wyborczy do Sejmu RP – stan obecny i propozycje zmian w świetle wyników badań własnych* (Ogólnopolska konferencja naukowa pt. Wybory i prawo wyborcze. Zagadnienia teorii i praktyki, Poznań, 25-26 października 2017 r.);
- Zaprezentowanie koncepcji badania i uzyskanych wyników na łamach artykułu naukowego: Beata Pająk-Patkowska, Marcin Rachwał, **Jaka demokracja w Polsce? Możliwe kierunki rozwoju demokracji w świetle oczekiwań społecznych oraz postaw elit politycznych** (w druku).

Kolejnym etapem będzie opracowanie i złożenie wniosku o grant badawczy do instytucji zewnętrznej. Intencją autorów omawianego projektu jest przeprowadzenie badań na reprezentatywnej grupie Polaków, opracowanie wyników i opublikowanie monografii.

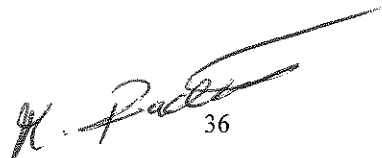
Jako wykonawca brałem udział w realizacji dwóch projektów badawczych. Pierwszy z nich jest zatytułowany *E-voting as an alternative way of voting procedures in national elections. Experiences of selected countries and prospects for implementation e-voting in Poland* (E-voting jako alternatywna procedura głosowania w elekcjach państwowych. Doświadczenia wybranych państw a perspektywy wdrożenia e-głosowania w Polsce), czas realizacji: 2014-2018. Projekt jest finansowany przez Narodowe Centrum Nauki (UMO-2014/15/B/HS5/01358). Dotychczas w ramach realizacji projektu badawczego odbyłem kwerendę biblioteczną w College of Europe in Bruges (listopad 2015), jak również przeprowadziłem badania, których efekty zostały (lub zostaną) opublikowane na łamach następujących artykułów naukowych:

- Marcin Rachwał, **Wybory we współczesnym państwie demokratycznym**, [w:] Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej, red. M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 51-86.
- Marcin Rachwał, **Evolution of the System of Elections to the Polish Sejm – the Matter of Election Formula**, „Przegląd Politologiczny” 2017, Nr 1, ss. 7-20.
- Marcin Rachwał, **Elektroniczna partycypacja polityczna a model demokracji** (w druku).

Kolejnym etapem realizacji powyższego projektu będzie przeprowadzenie badań i przygotowanie artykułu naukowego (wspólnie z prof. UAM dr hab. Magdaleną Musiał-Karg) pt. Elektroniczne głosowanie a zasady prawa wyborczego.

Pełniłem także rolę wykonawcy w projekcie badawczym pt. *Rola instytucji zgromadzenia ludowego (Landsgemeinde) w Konfederacji Szwajcarskiej* (czas realizacji: 2013-2014). Projektem kierowała prof. UAM dr hab. Magdalena Musiał-Karg, natomiast był on finansowany przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Celem projektu było podjęcie zagadnienia badawczego dotyczącego znaczenia Landsgemeinde w praktyce ustrojowej kantonów szwajcarskich. W ramach omawianego przedsięwzięcia naukowego wziąłem udział w dwóch wyjazdach studyjnych do Szwajcarii (2013 – Landsgemeinde w kantonie Appenzell Innerhoden, 2014 – Landsgemeinde w kantonie Glarus). Ponadto przeprowadziłem kwerendy biblioteczne i uczestniczyłem w seminarium naukowym pt. Direct Democracy in Switzerland and beyond. Experiences and prospects (WNPiD UAM Poznań, 5 grudnia 2013 roku).

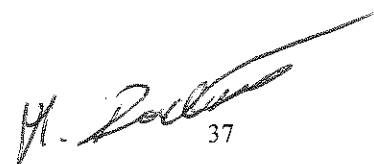
Omawiając projekty i granty chciałbym również wskazać, iż od 2013 roku do chwili obecnej aktywnie uczestniczę w pracach Grupy Badawczej „Inicjatywa Helwecka”, która została powołana na podstawie zarządzenia nr 19/2012/2013 Dziekana Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu. Grupa skupia naukowców z kilku krajowych ośrodków badawczych i ma na celu współpracę osób zajmujących się badaniem państw niemieckojęzycznych, ze szczególnym uwzględnieniem Szwajcarii. W ramach realizacji celów Grupy Badawczej są organizowane konferencje i seminaria naukowe, odbywają się wyjazdy studyjne, a także są podejmowane inne inicjatywy (m.in. realizujemy projekty o wymiarze krajowym i międzynarodowym).

36

5.3. Udział w zespołach eksperckich i wykonane ekspertyzy

Od stycznia 2017 r. do chwili obecnej jestem stałym ekspertem Zespołu parlamentarnego ds. nowelizacji prawa o referendum ogólnokrajowym i lokalnym. Zespół parlamentarny funkcjonuje przy Sejmie RP i został powołany w celu opracowania propozycji zmian wzmacniających rolę referendum w systemie politycznym RP. Tym samym ostatecznym efektem prac ma być przedstawienie dwóch projektów ustaw: o zmianie ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (t.j. Dz. U. 2015, poz. 318, z późn. zm.), o zmianie ustawy z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym (t.j. Dz. U. 2016, poz. 400, z późn. zm.). Do moich obowiązków należy m.in. opiniowanie przedstawianych propozycji z punktu widzenia ich konstytucyjności, a także opracowywanie analiz porównawczych w zakresie doświadczeń innych państw w stosowaniu form demokracji bezpośredniej i semibezpośredniej i możliwości ich zastosowania w Polsce.

Współpracuję także w charakterze stałego eksperta z Fundacją Instytut Spraw Obywatelskich (siedziba: ul. Pomorska 40, 91-408 Łódź). Wspomniana Fundacja od 2012 roku prowadzi kampanię „Obywatele decydują”, której celem jest doprowadzenie do nowelizacji ustawy z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli (Dz. U. 1999, Nr 62, poz. 688, z późn. zm.). Na zlecenie Fundacji w 2017 roku przygotowałem ekspertyzę na temat praktyki funkcjonowania obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce. Wnioski z ekspertyzy przedstawiłem podczas spotkania w Kancelarii Prezydenta RP, które odbyło się 29 sierpnia 2017 roku. Podjęte z inicjatywy Fundacji prace mają na celu wystąpienie przez Prezydenta RP z projektem ustawy o zmianie ustawy o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli. W chwili obecnej odbywają się cykliczne spotkania w Kancelarii Prezydenta RP, aby wypracować ostateczny kształt projektu nowelizacji. Strona społeczna zgłosiła kilka propozycji wzmacniających uprawnienia obywateli w procesie ustawodawczym, których istota sprowadza się do następujących postulatów: wprowadzenie możliwości zbierania podpisów obywateli w formie elektronicznej, ustanowienie terminów na rozpatrzenie inicjatywy ustawodawczej zgłoszonej w trybie inicjatywy ludowej, rezygnacja z zasady dyskontynuacji prac parlamentu w odniesieniu do obywatelskich projektów ustaw, uchwalenie innych poprawek ułatwiających funkcjonowanie komitetu inicjatywy ustawodawczej (np. wydłużenie czasu na zebranie podpisów). Moje zaangażowanie polega na opiniowaniu zgłaszanych propozycji w imieniu Fundacji Instytut Spraw Obywatelskich podczas konsultacji w Kancelarii Prezydenta RP.

37

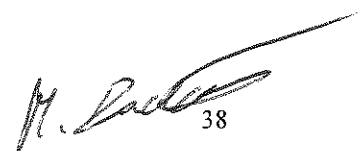
W 2013 roku wziąłem udział w wywiadzie grupowym w charakterze eksperta w ramach badania „Włączenie społeczne jako przesłanka dla polityki samorządu województwa wielkopolskiego w realizacji celów Strategii „Europa 2020” w perspektywie finansowej UE 2014-2020” realizowanego przez Agrotec Polska sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego.

Moja aktywność w omawianym obszarze dotyczyła również podstaw prawnych i praktyki referendum lokalnego w Polsce. Byłem uczestnikiem panelu eksperckiego pt. Zaangażowanie społeczne na poziomie lokalnym – wymiar praktyczny (Słubice, 28-29 maja 2015 roku). Podczas panelu wygłosiłem referat wprowadzający do dyskusji pt. *Uwarunkowania partycypacji mieszkańców w referendach lokalnych w Polsce*. W 2016 roku udzieliłem wywiadu na temat praktyki stosowania referendum w sprawie odwołania organów samorządu terytorialnego przed upływem kadencji. Wypowiedź była skoncentrowana na wskazaniu i omówieniu przyczyn małego zaangażowania mieszkańców wspólnot lokalnych w procedury referendalne. Wywiad został opublikowany w Portalu Samorządowym i opatrzony tytułem *Referendum odwoławcze w Warszawie? Co tydzień masowo „odwołujemy” wójtów i burmistrzów, udało się tylko trzy razy* (całość jest dostępna w internecie: <http://www.portalsamorzadowy.pl/polityka-i-społeczenstwo/refendum-odwoławcze-w-warszawie-co-tydzien-masowo-odwołujemy-wojtów-i-burmistrzów-udalo-się-tylko-trzy-razy,85294.html>).

5.4. Aktywność dydaktyczna

W obszarze aktywności dydaktycznej prowadzę wykłady, konwersatoria, ćwiczenia i seminarium licencjackie (szczegółowy wykaz uwzględniający okres prowadzenia zajęć znajduje się w załączniku nr 4). Ponadto jestem promotorem pomocniczym w dwóch przewodach doktorskich. W celu podnoszenia kwalifikacji dydaktycznych ukończyłem kurs przygotowania pedagogicznego, jak również dwa kursy dotyczące prowadzenia zajęć w systemie e-learningu.

Od 2009 roku do chwili obecnej jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu, gdzie prowadzę (lub prowadziłem) następujące przedmioty: wpływ obywateli na funkcjonowanie współczesnych państw demokratycznych (konwersatorium – przedmiot autorski), aktywność polityczna obywateli współczesnych państw demokratycznych (konwersatorium – przedmiot autorski),

38

administracja publiczna (wykład), system administracji publicznej w Polsce (wykład), system bezpieczeństwa narodowego (wykład i ćwiczenia), elity polityczne (wykład i ćwiczenia), socjologia ogólna (ćwiczenia), psychologia społeczna (ćwiczenia), psychologia polityki (ćwiczenia). Od roku akademickiego 2012/2013 prowadzę także seminarium licencjackie dla studentów następujących kierunków: politologia, stosunki międzynarodowe, bezpieczeństwo narodowe. Dotychczas wypromowałem 45. seminarzystów, kolejnych 21. studentów uczęszcza na moje seminarium licencjackie w bieżącym roku akademickim. Ponadto w latach 2014-2017 prowadziłem wykład ogólnoakademicki pt. *system bezpieczeństwa narodowego* dla studentów prawa Collegium Polonicum w Słubicach.

Moja aktywność dydaktyczna obejmowała również prowadzenie zajęć w Wyższej Szkole Marketingu i Zarządzania w Lesznie (lata 2008-2017), w której realizowałem takie przedmioty jak: informacja naukowa i ochrona własności intelektualnej (wykład), historia administracji (wykład), postępowanie administracyjne (wykład i ćwiczenia), bezpieczeństwo publiczne (wykład), ustrój samorządu terytorialnego (wykład), samorząd gospodarczy i zawodowy (wykład), zarządzanie bezpieczeństwem w administracji publicznej (wykład i ćwiczenia), metodyka pisania pracy dyplomowej (ćwiczenia). Ponadto do moich obowiązków należało przygotowanie studentów kierunku Zarządzanie (specjalność: zarządzanie w administracji) do egzaminu kończącego studia, jak również udział w pracach komisji egzaminu licencjackiego. W tym zakresie sprawowałem opiekę nad 60. studentami (2008-2014).

W latach 2008-2010 prowadziłem zajęcia w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu z następujących przedmiotów: wstęp do nauki o polityce (wykład), zarządzanie w sytuacjach kryzysowych (ćwiczenia). W Wyższej Szkole Umiejętności Społecznych w Poznaniu przeprowadziłem wykłady z historii państwa i prawa, jak również historii Polski XX wieku. Z kolei wykład z przedmiotu *procesy integracyjne w Europie* zrealizowałem w roku akademickim 2014/2015 dla studentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Lesznie.

W roku 2012 ukończyłem kurs pt. podstawy e-learningu, który został zrealizowany w ramach projektu „UAM: Unikatowy Absolwent = Możliwości. Wzrost potencjału dydaktycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza poprzez proinnowacyjne kształcenie w jęz. angielskim, interdyscyplinarność, e-learning, inwestycje w kadry”. Kurs obejmował m.in. takie zagadnienia jak: podstawy prawne z zakresu ochrony własności intelektualnej, przygotowywanie materiałów na potrzeby kursów zdalnych i komplementarnych, podstawy metodyki nauczania zdalnego, podstawy tworzenia i zarządzania materiałami kursowymi. Z

39

kolei w roku 2016 ukończyłem z wynikiem bardzo dobrym kurs pt. Kształcenie na odległość. Prowadzenie zajęć dydaktycznych na platformie Moodle.

5.5. Aktywność organizacyjna

W roku akademickim 2008/2009 byłem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu. W tym czasie pełniłem funkcję pełnomocnika Dziekana ds. praktyk na kierunku Politologia. Ponadto w roku akademickim 2008/2009 i 2009/2010 byłem opiekunem koła naukowego skupiającego studentów kierunku Politologia. W tym zakresie zorganizowałem studencką konferencję naukową, a także byłem współorganizatorem cyklu spotkań z gośćmi Wyższej Szkoły Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa.

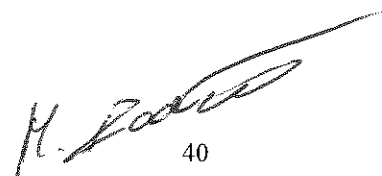
W ramach omawianego obszaru aktywności podejmowałem inicjatywy związane z przeprowadzeniem konferencji naukowych.

Byłem organizatorem seminarium naukowego pt. *Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej*, które odbyło się 13 grudnia 2017 roku na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. Podczas dwóch konferencji naukowych wchodziłem w skład komitetu organizacyjnego:

- Międzynarodowa konferencja naukowa pt. *Ewolucja systemu politycznego. Demokracja przedstawicielska vs. demokracja bezpośrednia w Polsce i w Europie*, Collegium Polonicum w Ślubicach, 30 listopada – 1 grudnia 2017 r.
- Ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Współczesne oblicza władzy politycznej*, WNPiD UAM w Poznaniu, 21-22 kwietnia 2016 r. (sekretarz komitetu organizacyjnego).

Ponadto współorganizowałem sesje tematyczne podczas następujących konferencji naukowych:

- XVIII Międzynarodowa konferencja naukowa „Europa XXI wieku”, Collegium Polonicum w Ślubicach, 1-2 lutego 2018 r. Rola habilitanta: organizator panelu tematycznego (wspólnie z dr Beatą Pająk-Patkowską) pt. *Evolution of the political system in Poland and Hungary after 1989*.
- 22nd Annual Conference of Central European Political Science Association (CEPSA): Integration vs Disintegration? CEECS Towards European Union and its Challenges,

Uniwersytet Wrocławski, 14-15 września 2017 r. Rola habilitanta: organizator panelu tematycznego (wspólnie z dr Beatą Pająk-Patkowską) pt. *Poland and Hungary in the Era of Political Transformation – Comparative Analysis*.

- III Ogólnopolski Kongres Politologii „Odsłony Polityki”, Kraków, 22-24 września 2015 r. Rola habilitanta: organizator panelu tematycznego (wspólnie z dr Beatą Pająk-Patkowską) pt. *Wpływ obywateli na funkcjonowanie współczesnych państw demokratycznych. Oczekiwania a stan faktyczny*.

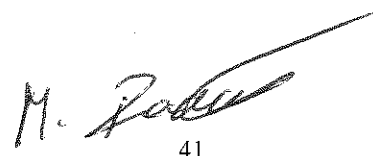
W ramach realizacji projektu badawczego pt. *Dzień partycypacji. Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej* zorganizowałem następujące wydarzenia dla studentów Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM:

- Cykl warsztatów na temat uwarunkowań i instytucjonalnych możliwości partycypacji politycznej w warunkach współczesnego państwa demokratycznego (13 grudnia 2017 roku). W wydarzeniu wzięło udział 225 studentów. W ramach swojej części przeprowadziłem warsztat zatytułowany *Obywatele jako uczestnicy procesu ustawodawczego czyli jak złożyć obywatelski projekt ustawy*.
- Wystawa pt. *Funkcjonowanie demokracji partycypacyjnej w Szwajcarii*, która odbyła się w dniach 11-18 grudnia 2017 roku. Wydarzenie zorganizowałem we współpracy z Ambasadą Szwajcarii w Warszawie.

Od 2013 roku biorę udział w przedsięwzięciach podejmowanych przez Grupę Badawczą „Inicjatywa Helwecka”. Jestem również członkiem stowarzyszenia Ośrodek Badań i Edukacji Europejskiej.

Działam także aktywnie w międzynarodowych i krajowych organizacjach oraz towarzystwach naukowych. Od 2005 roku jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (w kadencji 2016-2019 pełnię funkcję członka zarządu PTNP o. Poznań). Ponadto należę do International Political Science Association (IPSA) i Leszczyńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Od stycznia 2016 roku do chwili obecnej jestem członkiem redakcji „Przeglądu Politologicznego”, który jest wydawany przez Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. Jestem także recenzentem w następujących czasopismach naukowych: „Przegląd Europejski”, „Public Policy and Economic Development”, „Political Preferences”, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”.

W latach 2012-2016 byłem członkiem Rady Wydziału Zarządzania i Marketingu Wyższej Szkoły Marketingu i Zarządzania w Lesznie.

5.6. Popularyzacja nauki

Obok wyżej omówionych obszarów mojej aktywności podejmuję również działania mające na celu popularyzację nauki, takie jak: wygłaszanie wykładów okolicznościowych, pełnienie roli członka jury i opiekuna merytorycznego konkursów przedmiotowych, członkostwo w komitetach okręgowych olimpiad przedmiotowych.

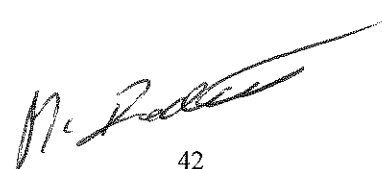
Dwukrotnie wygłosiłem wykład podczas uroczystej sesji Rady Miejskiej w Czempiniu. W 2015 roku byłem autorem prelekcji pt. *25 lat samorządu terytorialnego w Polsce – dotychczasowe doświadczenia i perspektywy rozwoju*, natomiast w 2017 roku moja prelekcja była zatytułowana *Konstytucja we współczesnym państwie – założenia i casus Polski*. W tym miejscu chciałbym nadmienić, iż jestem także autorem artykułu pt. *Współczesna demokracja – władza ludu?* Wskazany artykuł ukazał się w czasopiśmie popularyzującym filozofię („Filozofuj!” 2015, Nr 5, s. 9-11).

Pełniłem rolę członka jury i opiekuna merytorycznego podczas następujących konkursów dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych:

- Międzyszkolny Konkurs Wiedzy o Unii Europejskiej dla uczniów szkół gimnazjalnych z terenu województwa wielkopolskiego (rok szkolny 2012/2013 i 2013/2014);
- Międzyszkolny Konkurs Wiedzy o Unii Europejskiej i prawach jej obywateli dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych z terenu województwa wielkopolskiego (rok szkolny 2012/2013);
- Międzyszkolny Konkurs Wiedzy o Prawach Człowieka dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z terenu województwa wielkopolskiego (rok szkolny 2016/2017).

Jestem także członkiem komitetów okręgowych dla województwa wielkopolskiego kilku olimpiad z zakresu wiedzy o społeczeństwie i historii, które prowadzi Centrum Organizacji Przedmiotowo – Tematyczno – Interdyscyplinarnych Olimpiad Społeczno – Historycznych w Białymstoku:

- Ogólnopolska Olimpiada Wiedzy o III RP (od roku szkolnego 2013/2014 do roku szkolnego 2015/2016);

- Ogólnopolska Olimpiada Wiedzy o Prawach Człowieka w Świecie Współczesnym (od roku szkolnego 2013/2014 do roku szkolnego 2015/2016);
- Ogólnopolska Olimpiada Wiedzy o Unii Europejskiej (od roku szkolnego 2013/2014 do roku szkolnego 2015/2016);
- Ogólnopolska Olimpiada Wiedzy Historycznej (od roku szkolnego 2015/2016 do chwili obecnej);
- Ogólnopolska Olimpiada Wiedzy o Społeczeństwie (od roku szkolnego 2015/2016 do chwili obecnej).

Marcin Padeś